KNJIGA O JOBU.

† Dr. Antun Sović.

III. Disputa.

Govor Elifaza Temanca u III. Disputi.

22. GLAVA.

Bog postupa s ljudima, kako zaslužuju. — Izbraja razne Jobove grijehe. — Primjer starih bezbožnika, što ih je Bog nekada kaznio. — Neka se Job obrati, pa će opet postati sretan.

1. Tada Elifaz Temanac progovori i reče:
(Metar: 6 + 5 = 11).
2. Može l' čovjek biti
Bogu koristan?
Kad je mudrac samo
sebi koristan!
3. Da l' je Silnom milost,
što si pravedan?
Il' je dobit Njemu,
što si savršen?
4. Da l' te kara tvoje
radi svetosti?
Kad dolazi s tobom
na sud *pravedan*?
5. Tȁ, nije li zloća
tvoja velika?
Tȁ, ima li kraja
tvojim grijesima?
6. Od braće si brao
zalog nȉzašto;
Svlačio si s ljudi
golih haljine!
7. Napojio vode
nijesi umorna:
Nit' si hljeba dao
gladnu čovjeku.
8. *Načelo ti bilo:*
Neka pripada
Zemlja nasilniku:
knez nek ima je!
9. Puštao si prazne
ti udovice:
Sirotama snagu
uništavao!
10. Oko tebe zato
sad su pružala:
Strah te rad' tog plaši
sad iznèbuha!
11. Ili ne vidiš li
mraka crnoga:
Kako te pokriva
strašan povodanj?
12. Nije li Bog gore
na nebèsima?
Pogledaj na zvijézde
što l' visòko su!
13. A ti drsko veliš:
»Šta bi znao Bog?«
Hoće li kroz mutne
sudit oblake?
14. Oblaci ga kriju,
ništa ne vidi:
Po nèbeskō̄j već se
šeta kružini«!
15. Hoćeš li se držat
puta drevnoga,

Po kojem su išli
grješni smrtnici:
16. Što se iskinuli
prije vremena,
Kojima je temelj
voda podrila?
17. Koj' su Bogu rekli:
»Ostavi nas dě!
Učiniti šta nam
može Svesilni?«
18. A on im je kuće
dobro nasuo!...
No, daleko od men'
misao grješnička!
19. Pravedni nek vide,
nek se raduju:
Neka im se ruga
čovjek nedužan!
20. »Protivnici naši
uništeni su:
Ostatak je njihov
oganj spalio!«
21. Dě, složi se s Njime,
i ponizi se:
Jer bolje će tako
biti za tebe!
22. Poprimi iz usta
zakon Njegovih:
U srce si metni
riječi Njegove!
23. Ako se povratiš
Svemogućemu:
Opet ćeš bit sretan
da nazidaš se:
Udaljivši pakost
od šatōra svog.
24. U prah tad ćeš bacat
zlato žeženo:
U potočni šljunak
zlato Ofirsko!
25. Zlato tad će tvoje
biti Svesilni:
Na hrpe ćeš srebra
onda imati.
26. Radost tvoja opet
bi'će Svesilni:
S uzdanjem ćeš k Njemu
dizat pogled svoj!
27. Njemu ćeš se molit,
da te ùslišī:
Zavjete ćeš svoje
izvršivati.
28. Za rukom će poći,
štogod naumiš:
Svjetlost će obàsjat
tvoje putove.
29. Budu l' poniženi
drugi ikada:
Tad ćeš reći: gore
nek se podignu:
Jer se pomoć pruža
smjernim očima.
30. Izbavlja se krivac:
i ti spast'ćeš ga
Bijelom (nedužnom) čistotom
ruku tvojijeh.

1. Treća disputa je najkraća. U prvoj su prijatelji iznosili svoje argumente općenito o Božjim atributima, napose o Božjoj pravednosti. U drugoj su se pozivali na posebnu providnost, što je Bog ima prema bezbožnicima. U ovoj trećoj optužuju Joba otvoreno s raznih određenih grijeha, na koje su prije samo pravili aluzije.

2.—5. Upravljajući stvari ovoga svijeta, Bog pazi jedino na pravednost, i zato kazni samo nepravdu. On je i bez nas posve sretan. Čovjek pobožan i pravedan koristan je samo sebi, a ne Bogu, t. j. ako se vježba u kreposti, na korist je pravedniku samom, a ne Bogu. Zato, ako on kazni ljude, kazni ih samo zbog njihovih grijeha, a ni zbog čega drugog. On dakle postupa s ljudima po pravici, t. j. po njihovim zaslugama.

6.—11. Jobovi tobožnji grijesi, što ih izbraja Elifaz, grijesi su bogata i mogućeg orijentalca: za svaku uslugu da je tražio zalog. Često se davala u zalog gornja haljina, te je čovjek ostajao gô. Kasnije u

gl. 31, 19. Job će se opravdati za ovu potvoru. Elifaz je prije (4, 3—6) priznao Jobu izvjesnu pobožnost. bogobojaznost i ljubav prema bližnjemu, ali sada zaboravlja sve, i optužuje prijatelja s najvećih prestupaka.

12.—20. Pozivajući se na Božje veličanstvo, Elifaz sprema bezbožnu blasfemiju, koju će metnuti u r. 13.—14. u Jobova usta: da se Bog tobože ne brine o zemaljskim stvarima, jer su mu preniske i premalene. Job tako govoreći imitira starinske grješnike, po svoj prilici one, koji su svojim griješnim životom izazvali opći potop, kojima je »voda temelj podrila«, ili Sodomljane, koje je spalio oganj.

21.—30. Elifaz potiče Joba, da se obrati. Bog će mu dati mnogo veća dobra, i mnogo dragocjenija, nego su ona, što ih je izgubio. I ne samo to, nego, kada se pokaje i opet steče nekadanju sreću, uživa'će pred Bogom takvu milost, te će svojom svetošću moći izmoliti oproštenje i spasenje i drugim grješnicima.

Job odgovara Elifazu u III. Disputi.

23. GLAVA.

Job želi, da bi stupio pred Boga, da bi mu On sudio. — Smatra sebe nedužnim, pa ne zna, zašto ga Bog bije tolikim nevoljama.

1. Tada Job odgovori i reče:

(Metar: 4 + 5 = 9)

2. I danas se tužim pregorko
S ruke teže no je uzdah moj!
3. Oh, da znadem, kako naći Ga:
I do Njegva doći prijestola!
4. Da razložim pred Njim parnicu:
I napunim usta dòkāzā!
5. Da znam, što bi tad mi rekao:
Umom shvatim, što bi kazao mi!
6. Silom vel'kom bi l' se prĕo mnom? —
Oh ne! brižno On bi čuvao me!
7. Tu bi mogo prâv se parbit s Njim:
Spasit ja si pravo zauvijek!
8. No, gle! —
Na istok li krenem, nema Ga:
Il' na zapad, ne opažam Ga!
9. Sjever tražim, Njega ne vidim:
Na jug krećem, opet ne vidim!
10. Al' On dobro znade život moj:
Zlato bi'ću, kad me okuša!
11. Stopa Njegvih nogom držim se:
Put mu čuvam, s njeg' ne zalazim.
12. Usana mu držim naredbe:
U njedrima riječi Njegove.
13. Htjedne l' štogod, tko će branit Mu?
Što Mu duša želi, čini On!
14. Sudbinu mi On izvršuje:
Stvari sličnih mnogo j' u Njega!

15. Stog' se tako od Njeg' ì plašīm:
Kad pomislim, od Njeg' strah me je!
16. Bog je stravom srce prožeo mi:
I Svesilni strahom prepao me!
17. Jer ne ginem s crne propasti,
Niti s bijede, što me pokriva.

2. Poslije Elifazova govora nije Job ni malo utješen. Prijateljeve riječi još su ga više ogorčile.

3.—5. Ovi retci dokazuju Jobovo veliko pouzdanje, jer krivci ne žele, da osvanu pred sucima, dok je Job već češće izrazio tu želju, iako uzalud (Isp. 10, 2; 13, 3. itd.). On bi bez straha pred Božanskim sucem izložio svoju stvar, i s argumentima branio svoju nedužnost.

6.—7. Job je siguran, da bi ga Božanski sudac riješio, i proglasio ga nedužnim.

8.—10. Istočnjaci određuju četiri glavne točke svijeta tako, da se licem okrenu prema istoku. Tada imadu za leđima (straga — ahor) zapad, s desne (jamin) ruke jug, a s lijeve (semol) sjever.

11.—17. Job je pravedan, ali ne zna, zašto ga Bog kažnjava. To veliko pitanje (problem) pojavljuje se sveđer iznova, a da mu Job ne nalazi rješenja. Držati se Božjih stopa znači hoditi putovima Božjih zapovijedi. Ovdje se radi o naravnom zakonu, t. j. o onim zapovijestima, što ih je u naše srce usadio sam Početnik (autor) prirode (naravi) — Bog. — Božja duša jest Bog sam. Bog je apsolutni gospodar svega, i čini, što hoće, a da ne treba ikome polagati računa o tom. — Bog ima u pripravi i drugih nevolja, i mogao bi ih svakog časa poslati na Joba. Neizmjerna Božja moć, kojoj se ne može nitko oteti, uzrokuje u Jobu izvjestan strah, povećan činjenicom, što si ne zna protumačiti oštrinu Božjih sudova.

24. GLAVA.

Job se pita, zašto bezbožnici vladaju, a siromasi su potlačeni (se tlače). — Bezbožnički grijesi ostaju na ovome svijetu često nekažnjeni.

1. Zašto S i l n i nema rokova:
Nit' Mu dana vide vjernici!
2. Bezbožnici međe pomiču
Stada grabe, vode nȁ pašu!
3. Siròtama gònē màgarād,
Udovici vo se uzimlje!
4. Silom bokce s puta vjeraju:
Ništi zemski kriju s' šuljajuć.
5. Ko magarci, gle, u pustinji
Idu na rad, jelo tražeći:
Dječicu im hrani pustinja.
6. I ti tako žanju ȕ polju:
Bezbožničko trnje pabirče.
7. Bez haljina, goli, noćuju:
Na zimi su bez pokrivala.
8. U gori od pljuska okisli:
Po stijenju leže bȅz krova.
9. Od sise siròče grabi se:
I od ništeg zalog uzimlje.
10. Goli hode, i bez haljina:
Noseć snoplje tuđe gladuju.
11. Međ zidovma tješte masline:
Gaze kace, a žeđ podnose.
12. Mrući hropću po gradòvima:
Zapomažu duše ranjenih;

Al' mari li Bog za sablazni!?
13. S dušmanima svijetla borave,
Što ne znadu njegvih putova:
Ni na njegvim stoje stazama.
14. Usred dana krvnik ustaje:
Bokce kolje i siròtinju,
A u noći radi kao tat.
15. Na mrak pazi oko bludničko:
Misleć: da me tkogod ne vidi;
Stog si lice velom pokriva.
16. Provaljuju mrakom ȕ kuće:
Ob dan s' kriju, svjetlost mrzeći.
17. Svjema im je zora smrtni sjen:
Strahote su smrtne znane im.
18. Oh, voda ih brzo odnijela:
Na zemlji im proklet bio dijel:
Ne šetali više pò trsju!
19. *Košto* suša topi snježnicu,
Šeol tako proždro grješnike!
20. Ne znalo ih srce majčino:
Hrana slatka bili crvima:
Nikad više da s' ne spominju:
Kô drvo se pakost slomila!
21. Jer spljačkaše ženu nerodnu:
Zanijekaše dar udòvici.
22. No, On jake diže snagom svom,
Te opeta gore ustaju:
Prem im nesta snage životne.
23. Bezbrižnost im daje s uzdanjem:
Al' oštro im pazi putove!
24. Uzvise se — čas — i nestaju:
Klonu, ginu, kao drugi svi:
Povenuli ko od klasa vrh.
25. Nije l' tako? — Tko će utjerat
U laž mene? — Il' mi zbrìsat rijek!?

1. Pošto Bog nije odredio stalne rokove, kada će kažnjavati bezbožnike na tom svijetu, to ni pravednici ne vide dana njegove osvete, da bi joj se mogli veseliti. Job bi htio, da se Božja pravda očituje na jasan način, kada kazni bezbožnike, i nagrađuje pravednike.

2.—4. Bezbožnici vrše nekažnjeno svakovrsna nasilja i nepravde nad ubogima i sirotama, koji, da izbjegnu pljački, moraju se kojekuda kriti.

5.—8. Opisuje se živim bojama bijeda, u koju su pali siromasi, potlačeni od bezbožnika, otjerani iz svojih kuća i sa svojih zemalja, nalazeći jedva štogod po pustinjama, da se održe goli, bosi, na životu, što je navlastito teško u krajevima, gdje su noći hladne.

9.—12. Job se opet vraća na bezbožne tlačitelje, o kojima je govorio u r. 2.—4. Siromasi su prisiljeni, da im obrađuju polja i maslinike, a ne daju im ni jela ni pila, te umiru od svega zla.

13.—17. Mnogi zločini počinjaju se danju i noću, a Bog, čini se, kao da ne pazi na to, jer odmah ne kažnjava. Bezbožnici često bježe od svjetla, tražeći tamu, da izvedu svoje zločine.

18.—25. Bezbožnici ne bivaju često kažnjavani na ovome svijetu. S njima se postupa obično, kao i sa svima drugima. Hoteći pokazati Job, kako ne želi imati s njima ništa zajedničkog, sasuo je čitav niz kletava protiv njih. — Inače Job imade u svoju korist ne samo svoje lično iskustvo, nego i iskustvo drugih. Zato se ne boji, da bi ga neko mogao pobiti.

Bildad Suhejac govori u III. Disputi.

25. GLAVA.

Bildad opisuje veličanstvo i moć Božju.

1. Tada Bildad Suhejac progovori i reče:
(Metar: 4 + 5 = 9).
2. Ima l' broja Njegvim četama?
Kog ne grije svjetlost Njegova?
4. Pa, kako će biti pravedan
Jedan čovjek *Silnim* prēd Bogom?
Il' kako će biti pred *njime*
Čist bēz ljage ženin odvjetak?
5. Gle, ni mjesec dosta nē sjajē,
Nit' su zvijezde čiste pred Njime.
6. A kamoli čovjek crvak taj:
I sin ljudski jedna ličinka!

1. Job je jasno dokazao, da bezbožnici na ovcm svijetu često slave slavlje, dok su predstavnici potlačeni. Time je ujedno pokazao, kako je nauka njegovih prijatelja kriva, prema kojoj bi bezbožnost na ovom svijetu bila po zasluzi kažnjavana, a pravednost nagrađivana. Prema tome, da bi se on (Job) imao smatrati bezbožnikom, jer su ga stigle tolike nevolje. Bildad ne znajući više, šta da odgovori, i nemajući više nikakva argumenta, koji bi mogao iznijeti protiv svoga nevoljnog prijatelja, utekao se dokazivanju, kako je veličanstvo Božje i moć Božja tako nedokučiva, a čovjek opet tako ništetan, da pred Bogom ne može biti čist, opetujući ono, što je već rekao Elifaz, i što je sa svoje strane dopustio i Job (4, 17—19; 15, 14—16).

2.—6. Pod Božjim četama razumijevaju se anđeli, kojima se Bog, kao i zvijezdama, gromovima, olujama, i t. d. služi, da postigne svoje namjere. Ako mjesec i zvijezde potamne već pred suncem, kako li će potamniti, ako se porede s Bogom? Najljepša stvorenja i najsvetija na nebu i na zemlji prava su nesavršenost i bijeda, kada se porede s neizmjernom svetošću i ljepotom Božjom. Kako će prema tome izaći bijedan čovjek, koji je po svojoj naravi tako slab i nemoćan? Mjesto »crvak« Vul. prevodi »putredo« (= gnjilež).

Job odgovara Bildadu u III. Disputi.

26. GLAVA.

Job se ruga Bildadovim argumentima, jer ne spadaju na stvar. Opisuje sa svoje strane Božju moć u Podzemnom carstvu (Šeolu) i u atmosferi: na nebeskom krugu i na moru.

1. A Job odgovori i reče:
(Metar: 4 + 5 = 9).
2. Oh, baš si mi slabu pomogao:
Priskočio ruci nemoćnoj!
3. Oh, kako si glupa svjetovao:
Te pokazao mudrost obilnu!

4. Kom' si riječi te govorio?
Čij' je duh iz tebe sukljao?
5. Pred Njim strepe mrtvi ispod *tla*,
Vode morske, i sve u njima.
6. Pred Njim leži otkrit pakao:
Bez pregače — smrtna bezdana.
7. Nad praznim je sjever ràspēo:
Objesio zemlju ȍ ništa.
8. U oblake vodu svèzujē:
Ne pròdirē pod njom oblak se.
9. Prijestolu svom lice zaklanja:
Razastiruć nad njim oblak svoj.
10. Oko vode krug je savio:
Svjetlosti i mraku dȍ međe.
11. Nebeski se tresu stupovi:
Drhćući od prijétnje Njegove.
12. Snagom svojom more podiže:
Umom svojim bijes mu razbija.
13. Nebo vedri dahom svojijem:
Rukom stvara zmaja hitroga.
14. Eto, dijelak Njegvih putova:
I čuvenih riječi šàpat tek:
Silan grom mu tko će shvatiti?

1. Kao i kod prijašnjih govora, tako i ovdje služi 1. redak kao neki uvod.

2.—4. Pošto je Bildadov govor bio vrlo kratak, i k tome nije bio ad rem, to Jobove riječi, da je Bildad pokazao »obilnu mudrost«, sadržaju očito sarkastičnu aluziju na tu kratkoću.

5.—6. »Bezdana«, jevr. »abadon« = propast, jest drugo ime za »šeol« (pakao).

7.—10. Nebo se prostire nad našom glavom bez ikakva uporišta, a tako i zemlja izgleda da visi na ničem. Neizmjerna moć Božja podržaje jedno i drugo. Svj se ti izrazi imadu shvatiti metaforički, a ne možda doslovno u literarnom smislu. Tako i da Bog drži svoj prijesto nepristupačnim našim pogledima, obavijajući ga često oblacima. Zakoni, što ih je Bog postavio vodama, traja'će, dok bude dana i noći.

11.—14. Pod »nebeskim stupovima« razumijevaju se visoke gore, koje sa svojim vrhovima kao da podržavaju nebo. Sve su to metaforički izrazi. I u tom smislu stari su si pretstavljali nebo, kao da počiva na stupovima. Pod »hitrim zmajem«, Vul.: »coluber tortuosus« u 13. r. razumijevaju tumačitelji zvjezdanu konstelaciju, što se nalazi u blizini polarne zvijezde, izmedu velikih i malih Kola (velikog i malog Medvjeda). S r. 14. svršavaju Dispute, odnosno Dialog između tri prijatelja i Joba. Pošto je odgovorio Bildadu Suhejcu, učinio je Job po svoj prilici stanku čekajući, hoće li u III. Disputi uzeti riječ i treći prijatelj, Sofar Namaćanin. Međutim Sofar se nije više javio, jer nije imao više ništa da govori. Tako je Job ostao na mejdanu (pobjednik). Videći da se ne javlja više nijedan od trojice njegovih prijatelja, produžio je Job svoju obranu u 2 veličanstvena monologa. Prvi monolog obuhvata 2 glave (27—28), a drugi tri glave (29—31).

A) **Prvi Jobov Monolog.**

(27, 1 — 28, 28)

27. GLAVA

Job iznova brani svoju nedužnost. S ironijom izlaže teoriju svojih prijatelja, kako nevolje tobože uvijek dokazuju nečiju bezbožnost.

1. Tada nastavi Job svoju *umnu* besjedu i reče:
(Metar: 4 + 5 = 9).
2. Neka živi Bog, što krati mi
Moju pravdu — i Svemogući,
Što mi dušu — jadom ojadi!
3. Dok je dah moj sav u meni još:
I u nozdram mojim Božji duh:
4. Usne moje ne će zborit zla:
Nit' moj jezik plesti prevare.
5. Ne daj Bože, da vam pravo dam:
Dogòd živim, ne ću prestati,
Da si branim svoju nedužnost!
6. Pravdu svoju tvrdo čuva'ću:
Nit' ću ikad ostaviti je!
Savjest moja mene nȅ koljē
Ni za danak ama nijedan!
7. Nek je lupež neprijatelj moj:
Kao nitkov onaj, tko me trȇ!
8. Jer nadanje kakvo imā tad
Bogomŕzac, kada pogine?
Kad Bog dušu njemu oduzme!
9. Hoće li Bog čuti vapaj mu,
Nada nj kad se surva nevolja?
10. Hoće l' se veselit Svesilnom?
Hoće l' zvati Boga svaki čas?
11. Tu vas učim Božjem djȅlānju:
Ne krijem vam misli Svesilnog.
12. Gle, svi vi to dobro vidite:
Zašto dakle tlapnje zborite?
13. To je dijel ljudski ȍd Boga
Bezbožniku; i to baština
Nasilniku od Prejakosnog!
14. Umnože l' se njemu sinovi:
Oni su mu za mač *spremljeni:*
Porod mu se hljebom ne siti!
15. Ostatak mu smrt pokòpa'će:
Udovica ne će plakat mu!
16. Nakupi li srebra ko praha:
Il' haljina spremi ko blata:
17. Neka spremi! Al' će pravednik
To obući; srebro njegovo
Nislijedi'će čovjek nedužan.
18. Poput moljca gradi kuću si;
Kao čuvar pravi kućer si:
19. Bogat legne, al' za zadnji put:
Okom bljesne: više nema ga!
20. Strahote ga stižu ko vode:
Oluja ga noću odnosi.

21. Uzima ga vjetar istočni:
I on ide; jer ga ugrabi
Vihar žestok s mjesta njegova.
22. To Bog baca na nj, i ne žali,
Nit mu može ruci ùbjeći!
23. Nad njim će se pljeskat rukama:
Za njim zviždat s mjesta njegova.

1. Jevr. riječ »mašal« znači mudru, umnu besjedu.

2.—10. »Živ bio Bog« je zakletvena formula, kojom Job samim Božjim životom potvrđuje istinitost svojih tvrdnji. Nedužnost njegovu svjedoči mu njegova savijest. Ako je tu i tamo priznao, da je grješan, ima se razumjeti o lakim grijesima, kojima su podvrženi i pravednici u ovome životu, ali onih grijeha nije nikada počinio, što mu ih predbacuje Elifaz. Činjenica, što se Job uvijek uzda u Boga, najbolji je dokaz, da je on nedužan. Takvog pouzdanja nemaju bezbožnici. Oni mrze na Boga, bježe od njega, pa, ako mu se i utječu, to je jedino od straha pred kaznom.

11.—12. Prijatelji misle, da Bog uvijek kazni grijeh, i nagrađuje krepost na ovoj zemlji, ali Job tvrdi, da se Božji postupak prema dobrima i zlima ravna često po drugim razlozima.

13.—15. Aludirajući na riječi Sofarove (20, 29), Job si ne protuslovi, niti sada dopušta ono, što je prije zanijekao, nego okreće protiv prijatelja njihovo vlastito oružje.

16.—19. Nikakvo blago ni bogatstvo ne može čovjek poslije smrti ponijeti sa sobom na drugi svijet. Čim čovjek umre, duša oslobođena od strasti, prosuđuje po istini, što je dobro, a što zlo. Tada spozna, kako joj od sviju dobara ovoga svijeta ne preostaje ništa, što bi je moglo potješiti.

20.—23. »Noću«, kad misli da je najsigurniji; »Vjetar istočni«, jevr. »kadim«, zove se danas u arapskom jeziku »samum«; kad se podigne, nosi cijele bregove pijeska. Opisuje se time nasilna i nenadana smrt bezbožnikova. Bezbožnik će pokušati, da pobjegne, ali Božjoj ruci ne može uteći.

28. GLAVA.

Čovjek znade mnoge stvari u prirodi. Ali prava mudrost čovjeku je nepoznata. Znade ju samo Bog.

1. Dȁ!
Srebro ima svoje majdane:
Zlato svoje topionice.
2. Iz zemlje se gvožđe dobiva:
Iz bakrene rude topi mjed.
3. Čovjek mraku među postavlja:
I do kraja sve istražuje:
Kamenje u tami najdubljoj.
4. Tu rov kopa, premda daleko
Od svakog ljudskog naselja:
Od čovječje noge ostavljen
On u *rovu* visi ȉ klecā.
5. Ispod zemlje, koja daje hljeb:
I pod kojom vri ko ognjen žar.
6. Safir kriju njene litice:
I prah zlatni tu se nalazi.
7. Grabilica ne zna staze te,
Nit je vidje oko kopčevo.
8. Zvijerje gorsko nje ne ugazi,
Nit' je njome ikad prošo lav.

9. Čovjek diže ruku nȃ kremēn,
Iz osnova gore prȅvraćȃ.
10. Iz vrleti vodu izvodī,
I sve drago oko vidi mu.
11. On vodene žile ustavlja,
Da ne teku; i na vidjelo
On zemljinu tajnu iznosi.
1p. Ali, mudrost, gdje se nalazi,
I razumu mjesto, gdje li je?
13. O, ne zna joj čovjek prȍcjene,
U zemlji je nema živijeh!
14. Bezdan veli: »U men' nema je!«
A ocean: »Nije ni u men'!«
15. Zlato čisto premalena je
Cijena za nju; nit u promjenu
Za nju ide srebro kovato.
16. Ne mjeri se zlatom Ofirskim,
Hrizoprazom, niti safirom!
17. Poredit se njome ne može
Zlato sjajno, niti kristao čist,
Ne može se ȕ promjenu dat
Ni za zlatne ona zaklade!
18. Koral, kristao ni ne spominjem:
Jer je veća cijena mudrosti,
Nego svemu dragom biserju.
19. Topaz kuški nema poredbe,
Nit' se ona zlatom čistijem
Bilo kakvim može izmjerit.
20. Mudrost, dakle, otkud dolazi?
I razumu mjesto, gdje li je?
21. Oh, kako je ona sakrita
Od očiju sviju živijeh!
I od ptica onih nebeskih
O, kako je ona zastrta!
22. Propast i smrt kažu: »Ušima
Čusmo svojim slavu njezinu«!
23. Bog Jakosni znade njezin put,
On sam znade mjesto njezino.
24. Jer do na kraj zemlji gleda On,
I sve vidi, što je pod nebom!
25. Težu vjetru kad je davao
I mjerilom vodu mjerio;
26. Daždu zakon određivao,
Put gromovnoj munji činio;
27. On je tada već nju vidio,
Oglasio, postavio je,
I potanko *svu* pretražio.
28. I potome rekao čovjeku:
Gle, prèmudrōst — strah je Gospodnji,
Zla se kloni! — to je razum tvoj!«

1.—11. Job je dokazao, da nevolje na ovom svijetu nijesu uvijek kazna za bezbožnost, ali nije došao do pomisli, da bi one mogle biti kušnja za pravednike. Pa zato si i ne zna protumačiti, zašto Bog dopušta, da on (Job) toliko trpi. Stoga prelazi sada na veličanje Božje mudrosti. Iako čovjek znade mnoge stvari, ipak nije u stanju da pravilno shvati razloge, koji vode Boga u upravljanju ovoga svijeta. Job počinje s opisivanjem poslova oko dobivanja raznih kovina i ruda, kako su ih obrađivali stari Egipćani. Čovjek ulaži u najdublje rovove u zemlji, da ih dobije, ne bojeći se ni tame ni mraka. »Safir« je dragi kamen prozirne plave boje. Istražujući utrobu zemlje dolazi čovjek do takvih mjesta, do kojih ne bi seglo ni oštro oko kopčevo, a nekmoli noga divljeg zvijerja.

12.—14. Premda čovjek svojom industrijom istražuje zemaljsku nutrinju, i dolazi u posjed najtajnijih njenih dragocjenosti, ipak ne zna, gdje se krije mudrost. Pod »mudrošću« i »razumom« (upotrebljavaju se sinonimno) razumijeva se, kao i inače na brojnim mjestima u St. Z., teoretsko i praktičko znanje Božjega zakona, kojim čovjek pravilno prosuđuje stvari i osnove Božje. Po njoj postaje čovjek dionikom Božje mudrosti. Govoreći, da se mudrost ne nalazi ni na zemlji, ni u moru, Job time dokazuje, da je ona s neba, i da govori ovdje o svrhunaravnoj mudrosti. Ako bi čovjek spoznao i svu narav, ipak svojim naravnim silama ne bi mogao steći vrhunaravne mudrosti.

14.—19. Prava mudrost ne može se zadobiti ni za kakvo blago ovoga svijeta. Ona je neizmjerno dragocjena. Niti se može išta porediti s njome. »Ofirsko zlato« indijsko zlato. »Hrizopraz« dragi kamen sličan safiru. »Kuški topaz« = Abesinski topaz, žutasti dragi kamen.

20.—22. Kao što se mudrost ne nalazi na zemlji, ni u moru, nema je ni u zraku, pa ni u Propasti (Šeolu, Podzemnom svijetu). U Šeolu su samo čuli za njezinu slavu, jer oslobođeni od strasti, prosuđuju stvari bolje, nego ljudi na ovome svijetu.

23.—27. Čovjek ne zna, gdje se nalazi mudrost, niti znade put, koji vodi do nje, ali Bog savršeno znade, i gdje se ona nalazi, i put, koji vodi do nje, jer On znade sve stvari, stvorio je sve, i upravlja svijem, pa i onim stvarima, za koje se čini, da se ne ravnaju po nikakvim zakonima (vjetrovi, oblaci, more, kiše, grmljavine i munje). On je oglasio mudrost u raznim svojim djelima, On ju je objavio i prvom čovjeku, kako će raditi u skladu sa Božjim zakonom.

28. Prava mudrost za čovjeka sastoji se s jedne strane u Božjem strahu, u spoznanju Boga, u ljubavi i službi Božjoj, u praktičnom vršenju Božjih zakona, a s druge strane u bježanju od svega zla. U jednom i drugom uglavljen je onda sav moralni zakon. Tako Job, ne mogući teoretski riješiti velik problem, dao je ipak praktičku soluciju. Čovjek naime treba da se podloži Bogu, i bit će uvjeren, da se sve upravlja neizmjernom Božjom mudrošću, iako ne može čovjek shvatiti razloge raznih događaja, napose činjenicu, zašto na ovome svijetu pravednike često stižu nevolje, dok su bezbožnici nerijetko sretni.

B) **Drugi Jobov monolog**

(29, 1 — 31, 40).

29. GLAVA.

Job opisuje svoju prijašnju sreću. Kako je bio revan u obrani potlačenih. Kako se je zanimao za dobro sviju.

1. Još nastavi Job svoju umnu besjedu i reče:

(Metar: 6 + 5 = 11).

2. Za mjesécā oh da
budem negdašnjih,
Kô za dánā onih,
kad me čuvao Bog!

3. Kad nad glavom žižak
njegov mi je sjao,
Pri njegovu svijetlu
kad sam hodio!

4. Kako bjeh za dana
svoga proljeća,
Kad bje Bog povjèrljiv
kraj šatòra mog!

5. Kad je sa mnom bio
jošte Svesilni,
Nȁokolo mene
moja dječica.
6. Kada sam u mlijeku
stope svoje prao,
Potokom mi stijena
ulje točila!
7. Kada sam na vrata
gradu izašao,
I na trgu sebi
metao stolicu,
8. Sklanjali se momci,
kad me vidješe,
Ustajali starci,
stojeć ostali.
9. Prekidali riječi
svoje knezovi,
I na usta sebi
ruku metali.
10. Šutke su glavari
glas ustezali,
Za nepce se jezik
njihov lijépio.
11. Blaženim me zvalo
uho slušajuć,
I pohvalu dalo
oko gledajuć.
12. Jer spasavah bokca,
kad je vikao;
Sirotna, i onog
kom ne pomažu.
13. Blagoslov je mrućeg
na me slazio,
Srce sam raspjevao
ja udòvici.
14. Pravdom se oblačih,
i mnom pravica;
Kao plašt i čalma
bješe pravda mi.
15. Oko bijah slijepu,
noga hromome;
16. Kao otac bijah
nevoljnicima:
Raspre istraživah
ljudi neznanih.
17. Prednjake sam zube
slamao nitkovu,
Iz njegovih rȃljā
ìstrzao plijȇn.
18. Zato mišljah: ù svōm
gnijézdu klonu'ću,
Dana mojih bi'će
kao pjȅščine (pržine).
19. Ukraj vode korijen
moj se pružao,
Na granama mojim
rosa noćila.
20. U menì se slava
pomlađivala,
I u ruci mojoj
lȗk ponavljao.
21. Čekali me mirno,
što su slušali,
I savjet moj ćutke
osluškivali.
22. Pogovora ne bje
po govoru mom:
Topila ih tako
moja besjeda.
23. Čekali su mene
kao sitan dažd,
Ko na kišu poznu
usta zjapili.
24. Kad se na njih smijah,
nijesu klonuli;
Niti su mi lica
sjajnog mutili.
25. Kad sam život njihov
ispitivao,
U začelje tad se
posađivah ja;
Kao kralj međ' svojim
kad je četama;
Ko onaj, što tješi
srcem žalosne.

1. Videći Job, kako njegovi prijatelji i dalje šute, nemajući šta odgovoriti, započeo je drugi dugačak monolog, koji se može podijeliti na 3 dijela. U 1. opisuje svoju prijašnju sreću (gl. 29), u 2. svoje sadašnje bijedno stanje s nevoljama, koje ga priti-

skuju (gl. 30); u 3. ističe, da usprkos svega on trpi nedužan (gl. 31.). I poslije 1. monologa, čini se, da je Job učinio pauzu, i da je između 1. i 2. monologa proteklo izvjesno vrijeme.

2.—6. »Žižak« i »svijetlo« označuju Božju zaštitu i Božja dobročinstva. To svijetlo vodilo je Joba sigurno kroz razne životne poteškoće i sumnje. Dio Jobove sreće bio je i vijenac desetero njegove djece, koja su živjela u međusobnoj savršenoj slozi. Hiperbolično-poslovičnim izrazima »prati stope (noge) u mlijeku« i o stijeni, koja »toči ulje«, označuje se veliko obilje svakovrsnih dobara, što ih je Job nekada uživao.

7.—10. Kad bi Job izašao na gradska vrata, da po dužnosti, kao plemenski knez sudi u raznim rasprama, narod mu je na različne načine odavao počast.

11.—17. Job je bio vanredno milosrdan i pun saučešća prema bijednicima, pa zato ga je i narod toliko volio. Elifaz je bio optužio Joba (22, 5. sl.), da je zloupotrebljavao svoju vlast, da nije pritjecao u pomoć siromasima, sirotama, udovicama, da se u sudovanju vodio simpatijama. Job sada odgovara na sve te optužbe, pobijajući ih redom.

18.—20. Job je mislio, da će njegova sreća biti stalna i trajna. »Vodom« i »rosom« označuje se obilje Božjeg blagoslova; »slava« = dobar glas i ugled, a »luk« je simbol snage.

21.—25. Opet se vraća na opisivanje svoje predašnje sreće. Jobove riječi slušale se s pohlepom i najvećom šutnjom. Uvijek mu se davalo najčasnije mjesto, jer je znao veličanstvo ublaživati dobrotom, te uvijek bio čedan i pun saučešća prema bijednicima.

30. GLAVA.

Sada ustaju na Joba najgori ljudi. Rugaju mu se i napadaju ga na različne načine. Nalazi se u najžalosnijem stanju. Pošto je prije tolike potješio sada je sam bez utjehe.

1. A sad mi se smiju
mlađi od mene,
Kojima otaca
ne bih metnuo
Ni s ovčarskim psima
stada svojega!

2. Našto mi i jakost
ruku njihovih,
Kad im mladenačka
snaga propade?

3. Sad sam potsmjevačkom
pjesmom postao
Onima, što bijedni,
gladni malakšu,
Brsteć prazna mjesta,
mrak i pustaru.

4. Što lobodu beru
po trnjácima,
Korijenjem se hrane
žutilovkinim.

5. Koje izmed društva
gone ljudskoga,
I za njima viču
ko za lupežem.

6. Što po jarugama
žive strašnima,
Po spiljama gorskim
i u kàmenju.

7. Što im iz grmenja
rika òdliježē,
U šikarju što se
čučeć smještaju.

8. Budalaši, rulja,
što j' bez imena;
Iz domaje šibom
što je izgone (tjeraju).

9. Takvima sam pjesmom
sada postao,
Podrugljivu priču
od men' čine si.

10. Na me sad se gade,
bježe od mene;
Pljuvat mi u lice
ne ustežu se!
11. Jer je satro lûk moj,
pogazio me;
Oni se preda mnom
drsko vladaju.
12. S desne strane moje
rulja ustaje;
Nasiplju put k meni,
da me unište.
13. Ruše stazu moju,
i pripomažu
Padu mome; pomoć
njima ne treba!
14. Prolomom širokim
oni naviru;
Ispod razvalina
sve se valjaju.
15. Sada se strahote
na me okreću;
Kneževstvo je moje
s vjetrom nestalo;
Zamakla mi sreća
poput oblaka.
16. Duša moja sad se
u men' razljeva;
Jer nevoljni dani
dostigoše me!
17. U kostima mojim
noću bode me;
Boli, što me glođu,
ne počivaju.
18. Nagrdi mi sila
teška haljine;
Stežu me ko obrub
moje košulje.
19. U blato je mene
dolje bacio;
Postao sam kao
prah i pepeo.
20. Zȁ pomoć Te vičem,
al' me ne slušaš;
I strpljivo stojim,
al' me ne gledaš.
21. Ljutim si mi postao
neprijateljem;
Rukom svojom silnom
sùprotīš mi se.
22. U vihar me dižeš,
na nj posàđujēš;
U ujanju vjetra,
da me ràskinēš.
23. Znadem dobro smrti
da me predaješ;
I u saborište
svijeh živijeh!
24. Al' kod pada ruka
ne pruža li se?
Ne viče l' s' u pomoć,
kad je nevolja?
25. Plako li nijesam
ja nad bijȇdnīkom?
Tugovao dušom
nȁd nevōljnijem?
26. A sad dobru kad se
nadah, dođe zlo;
Svijetlost kada čekah,
mrak me dòstižē.
27. Utroba mi kipi,
vrî bez prèstanka;
Dani jer su došli
na me nevoljni.
28. Živim tužan — sunce
moje zašlo je;
Ustajem u zboru
i zapòmāžēm.
29. Vucima brat postah,
i drug nojima!
30. Koža je na meni
sva pocŕnjela;
Od žege su kosti
moje posahle.
31. U jecāj se harfa
moja provrgla,
I u glas pun plača
moja svirala.

1.—8. Dok je u prijašnjoj glavi Job opisivao svoju nekadanju sreću, ovdje govori o svojim sadašnjim poniženjima, kojima je izvrgnut uslijed teške bolesti. Kolike li promjene! Svak i najgori sluga

troglodit (r. 6), da ima prava rugati mu se, insultirati ga, i ponizivati ga.

9.—23. Takvi dakle ljudi sada preziru Joba, izvrgavajući ga ruglu na sve moguće načine, a pomoći nema ni otkle. Ni vapaj za Božju pomoć ne pomaže mu. Nitko ga ne sluša, ni ne gleda. Osjeća kao da ga Bog predaje smrti. Job ne govori više mirno, nego pod pritiskom boli. Njegove su riječi krik naravi, koja trpi strahovite muke, i ne nada se više zdravlju, ni prijašnjoj sreći.

24.—31. Job, koji je prije tolike tješio, nema sada nikoga, da ga potješi, kada je sam postao nesretan i pao u tolike nevolje. Nojevi i vuci (šakali) zavijaju nekim tužnim glasovima, i u tome smislu Job je postao njihovim drugom. Svaka radost i svako veselje iščezlo je iz Jobova srca. Biju ga nevolje, misli, da ga je i Bog ostavio, jer mu ne sluša vapaja za pomoć; ljudi prema njemu nemaju saučešća, nego ga još i preziru, i potsmijevaju mu se. »Harfa«, jevr. »kinnor«. Neki pomišljaju na naš narodni instrumenat, koji se zove »crnogorske narodne gusle«. Međutim Arapi kažu, da je to njihov narodni instrumenat. Imade ga u Palestini (Bet—Sahur kod Betlehema, i inače na hiljade po Transjordaniji). Zove se arapski »er-rababi«, i uza nj pjevaju plačnim glasom, kao i u Bosni, svoje narodne pjesme u desetercima, kao i u nas (4 + 6 = 10). Obično su to pjesme iz doba križarskih vojna (11—12. st.)., pa iz doba osvajanja Španije (8. st.). — »svirala«, ili frula, načinjena i složena od trstike, tako da imade skalu od 7 glasova. Kako je istok u svojim običajima konzervativan i nepromljenljiv, tako je i s njegovim instrumentima, koji sežu u najdublju starinu.

31. GLAVA.

Job se nije predao svojim strastima. Nije zloupotrebljavao svoju vlast. Nije bio drzak ni prema Bogu, ni prema bližnjemu.

1. Ja s očima svojim
vjeru uhvatih,
Da pogledat ne ću,
što je djevica.
2. Tȁ, kakav bi dijel
imao ȍd Boga,
Il' odòzgo s neba
Višnjeg baštinu?
3. Tȁ, nije li propast
nevàljalome,
I nesreća onim,
što no čine zlo?
4. Sve putove moje
ne vidi li On?
Sve korake moje
ne broji li On?
5. Ako sam se s lažju
ikad družio,
I na varku noga
moja hitjela;
6. Neka me na mjeri
pravoj izmjeri,
Neka Bog poznade
moju nedužnost!
7. Ak' je kada s puta
zaš'o korak moj,
Za okom se srce
moje povelo,
Il' za ruke moje
što prilijépilo;
8. Tada nek ja sijem,
drugi nȅk žanjē;
Nek se iskorijene
moji izdanci!
9. Ako mi se kada
srce zanijelo
Il' na vratma njegvim
ak' sam vrebao;
10. Žena moja neka
melje drugima,

I drugi se neka
po njoj svijaju!
11. Tȃ, bilo bi djelo
to baš sramotno;
I krivica, što je
suci pedepšu.
12. Oganj bi to bio
paleć do pakla,
Razorio što bi
sav imutak moj.
13. Ako sam kad prezreo
pravo sluge svog,
Il' sluškinje, što se
sa mnom parbila:
14. Šta bih učinio,
kad bi ust'o Bog?
Ili, šta bi kaz'o
račun da traži?
15. Nije li i njega
Isti stvorio
U utrobi, što je
i men' sazdao?
Nije li nas *Isti*
oba stvorio?
16. Odbih li kad želju
siromasima,
Il' rasplakah oči
udovičine;
17. Il' sam kada jeo
sam svoj zalogaj,
A siròta nije
sa mnom jela ga.
18. Od djetinstva u men'
kao kod òca,
Od utrobe majke,
koju vodijah.
19. Il' sam gledo koga,
gdje gȏ pogiba;
Ubokca, što nema
svog pokrìvala,
20. Ako li me nijesu
blagosiljala
Bedra njegva, kad se
nag utòplio
Svilenijem runom
mojih ovaca.
21. Il' sam na siròtu
ruku podigao,
Jer se suda nijesam
trebao bojati;
22. Iz pleća mi rame
neka ispadne;
Iz zglobova miška
nek se otkine!
23. *Vazda* sam se bijéde
bojao ȍd Boga,
Kojeg Veličanstvu
ne odoljeh ja.
24. Ako sam u zlato
nadu stavljao,
Zlatnom sjaju rek'o:
»moje uzdanje«!
25. Il' se blaga radi
vel'kog radov'o,
Ruka jer je moja
stekla premnogo.
26. Ako l' sam na sunce
gled'o, kako sjȃ:
Il' nȁ mjesēc *divno*
kako putuje,
27. Ako mi se srce
tajno zavelo,
I prin'jela ruka
k usnam poljubac;
28. Grijehom griješeć suci,
što ga pedepšu,
Jer bih se odrek'o
Boga Višnjega.
29. Zlu li se veselih
dušmanina svog?
Il' sam zaigrao,
kad ga snaš'o jad?
30. Nepcu svom ne dadoh,
da mi sagriješi;
Nit' njegove duše
kletvom Šeolu
(smrti).
31. Ako ne zboraše
čeljad doma mog,
Ni'ko gladan ne bje
mesa kod njega!«
32. Noćivao nije
stranac nȁ polju;
Otvorao sam vrata
svoja putniku.

33. Ako sam, ko ljudi,
grijeh svoj tajio,
Ili zločin krio
ȕ njedrima svoj,
34. Kao da se bojim
mnoštva velikog,
Ili da me plaši
prezir plemenski;
Zatvar'o se u dom,
da ne izlazim . . . !
35. Oh, da imam koga,
da me sasluša!
Želim, da mi Silni
odgovori sam;
Protivnik nek spiše
optužnicu mi!
36. Na plećima svojim
ja ću ponijet je;
Na glavi je vezat
kao dijàdēm.
37. Koraka mu javit
broj ću svojijeh,
I pristupit k Njemu
kao pòglāvnīk.
38. Ako je na mene
zemlja vikala,
Ako li su brazde
njene plakale,
39. Ako sam joj ploda
bȅz novācā jeo,
Ojadio dušu
gospodárā joj;
40. Drač mi neka raste
mjesto pšenice;
I ljulj mjesto ječma
nek proklìjā mi!

1.—4. Čovjek čini vjeru ili pakt sa svojim očima, kada ih obveže, da se podlože razumu i Božjim zakonima. Savez, što ga je učinio Job s očima, suponira protivnost, što je u nama između unutarnjeg i vanjskog čovjeka, između tijela i duha. Ujedno suponira i to, kako čovjek, koji želi da savršeno čuva čistoću, treba zauzdavati svoje oči, jer neoprezni pogledi rađaju zlim željama, a zle želje zlim činima. Valja da se divimo Jobovoj čistoći, tim više, što se radi o bogatu čovjeku, koji je živio u vrijeme, kada je cvala poligamija. Jobova monogamija i njegov čist život čine ga pravim apostolom čistoće. On je svojim savezom s očima postigao onaj stupanj savršenstva, koji je kasnije promulgirao Isus Krist, osudivši u tom pogledu ne samo zle čine, nego i želje. Iz svega se vidi, kako si je Job, pun vjere zabio duboko u dušu misao na Boga, koji znade sve, strogo kazni kršenje svojih zakona. Božja prisutnost bila je dakle jedno od najmoćnijih sredstava, da se je sačuvao čist. Bez vježbe u takvu prisutnost, nema ni danas nikakve prave ni solidne kreposti. Kako li su mudri bili neki ljudi već u najdubljoj starini!

5.—8. Job je bježao i od drugih raznih nepravda. On je čuvao u tom pogledu svoj jezik, noge, ruke, srce.

9.—12. Govori o preljubu, i o kaznama, koje stižu preljubnike. Hebr. fraza: »neka melje drugima«, znači po svoj prilici ono, što se u Vulgati kaže otvoreno: »Scortum alterius sit uxor mea«. Adulterij je zločin gori i teži od svakog razbojstva. On je kao oganj, koji uništava sve do temelja.

13.—23. Počinje opisivati svoj postupak prema služinčadi. Općenito govoreći, ni sluge ni sluškinje nijesu mogli javno nastupati protiv svojih gospodara, niti izlaziti na sud, jer su se smatrali kao stvar, nad kojom imade gospodar apsolutnu vlast. Bogat i moćan čovjek je prema tome mogao vrlo lako kršiti prava svojih podložnika. Ali Job je poštivao u njima ljudsko dostojanstvo, slušao njihove pritužbe, i davao im pravdu. U r. 14—15. označeni su motivi tog čovječanskog postupka. On se bojao Boga i znao, da je Bog osvetnik potlačenih i siromaha, i da će Njemu morati položiti račun o pravednom postupku prema njima. Makar i različnih životnih kondicija, ipak su svi ljudi pred Bogom jednaki.

On ih je sve stvorio, i On će ih sve suditi bez ikakve iznimke i protekcije. Job nije nikada oklijevao da pritekne u pomoć ubokcima i sirotama, bilo u kakvoj bijedi i nevolji. Takvim se pokazivao već od rane mladosti. Nikada nije zloupotrebljavao svoje sudačke vlasti, a pogotovo nije podizao svoje ruke, da potlače sirote. Inače se kakvih sudaca nije trebao bojati, kad je sam bio vrhovni knez i sudac. On se bojao samo Boga, i držao, ako bi se ogriješio kakvom krivicom, da ne bi mogao više izdržati prisutnosti Božjeg veličanstva.

24.—25. Iako je Job bio bogat, ipak nije svoje nade stavljao u bogatstvo, niti je kada dopustio, da njim zavlada lakomstvo, koje je neke vrste idolopoklonstvo.

26.—28. Bogatstvo lako dovodi čovjeka, da zaboravi Boga i da se preda sujevjerju. (Pr. 30, 9). Nebeski sjaj zvijezda mnoge je zaveo na idolopoklonstvo i na sujevjerje, ali Joba nikada. Ni suncu, ni mjesecu, on se nije nikada klanjao, bacajući im rukom poljubac.

29.—30. Nije nikada gojio mržnje prema svojim neprijateljima, niti se veselio njihovoj nesreći. To je dokaz savršene Jobove ljubavi prema neprijateljima, kakvu vidimo u Evanđelju (Mt. 5, 44.). Nije laka stvar odreći se osvete, i k tome još zatomiti svaku tajnu radost, kada čovjek vidi, kako mu neprijatelja kažnjava Bog ili ljudi.

31.—32. Mjesto »doma« ima u hebr. »šatora«. Isti smisao, jer što je u nas »dom«, to je na istoku »šator«. U ovim retcima hvali se Jobovo gostoljublje. Niko nije gladan otišao iz njegova šatora. Tko je trebao, dobio je kod njega i stan.

33.—34. Ljudi se često i rado pretvaraju. Toga Job nije nikada činio. On nije imao običaj prikrivati svoje pogreške. Kad je govorio, da je nedužan, t. j. bez velikih grijeha, nije to činio kao hipokrita (licemjer), nego za ljubav istini.

35.—37. Job je tako siguran za svoju nedužnost, da želi neka bi Bog sam sudio između njegove pismene optužnice i njegova obranbenog spisa, koji su se u staro doba u sudbenim procesima predlagali sucima. On se ne boji, ni da mu sam Bog napiše optužnicu, jer je uvjeren, da mu ne bi bila protivna. On bi se pače ponosio njome. Kad je Adam sagriješio, htio je pobjeći, i sakrio se u vrtu, ali Job se ne boji stupiti pred Boga, jer ga savjest uvjerava, da je nedužan.

38.—40. Job zaziva na sebe najveća zla, ako mu život nije bio u svakom pogled krepostan.

Time svršavaju Jobove besjede, t. j. diskusija ili dialog između njega i njegova 3 prijatelja o cilju ili svrsi nevolja na ovom svijetu.

Elijujevi govori.

(32, 1 — 37, 24).

Mali Uvod.

Jobovi prijatelji nijesu ni pokušali, da objasne, zašto stižu nevolje i pravedna čovjeka, dok je Job tvrdio, da to nužno biva po premudrim, ali tajnim Božjim odlukama, kojima čovjek treba da se pokori. No, sam Job je svojim monolozima, sveudilj tužeći se, pokazao, da to riješenje nije dostatno. Stoga je potrebno bilo, da sveti pjesnik, kako mu odličan spjev ne bi ostao krnj, dade drugi pravi odgovor. Ali koji? Istina, čitatelj znade iz Prologa, zašto je Joba stigla ovaka kušnja, naime da se iskuša i pokaže Jobova prava i solidna krepost, ali to nije jedin i opći uzrok nevolja, koje stižu ljude na svijetu.

Potrebno je dakle bilo, da neko peti ustane, i problem, u okviru starozavjetne objave (revelacije), objasni. To je bio četvrti prijatelj Elijuj. U 4 svoja govora on to objašnjava. Istina, poslije njega govori i sam Bog, ali Božji govori imadu posve drugi, t. j. fizičko-moralni karakter, nego govori Jobovi i njegovih 4 prijatelja. Sadržaj cijele Jobove knjige nužno traži Elijujeve govore. Bez njih bi bila knjiga manjkava.

Elijujev I. govor.

(32, 1 — 33, 33).

32. GLAVA.

Elijuj posreduje. Izlaže motive, koji su ga potakli, da uzme riječ, iako je dobom mlad, a prijatelji su starci.

1. Kad je Job svršio svoje besjede, prestala su ona tri čovjeka odgovarati Jobu, jer se smatrao pravednim.
2. Tada se rasrdi Elijuj, Barahilov sin, od Buza, od Ramova plemena, i plane gnjevom na Joba, što se držao pravednijim od Boga.
3. A planuo je gnjevom i na njegova tri prijatelja, jer nijesu našli odgovora, a opet su osuđivali Joba.
4. A Elijuj je čekao, dok su govorili s Jobom, jer su bili dobom stariji od njega.
5. Pa kad je vidio, da nema odgovora u ustima one trojice ljudi, planuo je gnjevom.
6. Progovori dakle Elijuj, Barahilov sin, od Buza, i reče:

(*Metar:* $4 + 5 = 9$).

Mlad sam dobom, a vi starci ste:
Zato se ustegoh bȍjāzan,
Da vam kažem svoje mišljenje.

7. Rekoh: dani neka govore,
Ljeta mnoga mudrost objave!
8. Tȁ, u ljudi razboritost je,
Duh Svesilnog poučava ih.
9. Al' v'jek mudri nijesu stàrkelje,
Niti starci pravo razbiru.
10. Zato velim: poslušajte me,
Da vam i ja kažem, štȍ mislīm!
11. Čekah, eto, vaše besjede,
I umne vam slušah govore,
Dok ste riječma stvar izviđali,
12. Na vas pazih; al' gle, nijedan
Od vas nije Joba pobio,
Nit' odgovor dao na bèsjede!
13. Da ne biste možda kazali:
Nàgazīsmo ovdje nȁ mudrōst;
Bog će ga obòrit, čovjek ne!
14. Na me nije upravio riječ,
Niti hoću zato riječima
Odgovárat njemu vašima.
15. Smeli su se, više nȅ zborē;
U grlu im riječi zapele.
16. Čekao sam, al' ne govore;
Prestali su; više nȅ zborē.
17. Hajde, za se ja da progovorim:
Hajd' da kažem i ja, štȍ mislīm!

18. Jer ispunjen sav sam
riječima;
U men' duh moj mene
nàgonī.
19. Gle, moj trbuh kao vino je
Bez oduške; on se prodire
Kao mijeh nov . . . !
20. Govori' ću, da mi òdlahnē,
Širit usne, da odgòvorīm.
21. Bez obzira ljudskog ikakva,
Bȅz laskānja ljudskog
ikakva.
22. Jer laskati ja ne ùmijēm:
Tvorac moj bi s mjesta
smako me.

1.—5. Pošto je sv. pisac, sa nekoliko redaka uveo novog govornika Elijuja,

6.—22. Počinje ovaj s velikom vehemencijom svoj govor: zašto je kao mladić doslije šutio, i zašto iznosi tek sada svoje mišljenje. Prijatelji nijesu znali pobiti Joba, niti mu odgovoriti na njegove besjede, zato će on u tom pogledu govoriti »bez ikaka ljudskog obzira« t. j. sasvim objektivno. Elijuj je uvjeren, da je inspiriran od Boga. Uostalom Bog je slobodan u dijelenju svojih darova, te je lijepo mogao objaviti neke istine Elijuju, a da ih nije objavio ni Jobu, ni njegovim prijateljima. Elijuj veli, da će biti pravedan i nepristran, i da će se voditi samo od istine. Inače bi ga Bog mogao kazniti preranom smrću.

33. GLAVA.

Elijuj pozivlje Joba, da ga pažljivo sasluša. — Izlaže motive, zbog kojih Bog šalje nevolje na ljude. Kratak svršetak I. govora.

1. Čuj mi dakle, Jobe,
besjede,
I sve moje rijȇči poslušaj!
2. Usta svoja, gle, sad
otvaram,
Iz grla nek jezik prozbori!
3. Iz poštena srca riječi su,
Znanje čisto usne zbore
mi!
4. Duh je Božji mene stvorio,
Dah Svesilnog meni život
dao.
5. Uzmogneš li, dȅ odgovori;
Sprem' se nà bōj, stupi
preda me!
6. Pred Bogom sam, eto, ko
i ti;
Od gline sam i ja
odlomljen.
7. Ele, strah moj ne će plašit
te,
Niti ruka moja tištati.
8. Na uši si moje rekao,
Glas sam čuo riječi
tvojijeh;
9. »Nedužan sam, i bez
grijeha sam;
Prav sam, u men' nema
nepravde.
10. Gle, On traži sa mnom
zádjeve,
Za dušmana svoga smatra
me.
11. Noge moje meće ȕ klade,
Sve mi staze budno
stražari!«
12. Eh, tu nemaš pravo, velim
ti;
Jer je veći Bog od čòvjeka!
13. Tȃ, zašt' da se s Njime
prepireš,
Što t' na svaku ne
odgovara?!

14. Bog na jedan način govori,
Il' nȁ drugī, al' se nȅ pazī:
15. U snu, te u noćnoj utvari,
Kad tvrd sanak padne nà ljūde,
U postelji, kada spavaju:
16. Tad otvara uho ljudima,
Opomenu im objàvljujē.
17. Čovjeka da ȍd zla òdvrātī,
I sačuva od òhōlstva ga!
18. Izbavi mu dušu ȍd groba,
Otme život smrtnoj sȕlici.
19. Nȁ logu ga kara bolešću,
U kostima trajnim bolima.
20. Zgađuje mu želju zȁ kruhom,
I žudnju za pòslasticama.
21. Nàočigled tijelo gine mu,
Vide mu se kosti goletne.
22. Duša mu se grobu primiče,
Život njegov carstvu smrtnome.
23. Ako ima tada anđela,
Od tisuće parca jednoga,
Da mu javi dužnost njegovu:
24. *Bog* će mu se smilovati tad,
I kazati: Dȅ, oprosti ga
Puta ȕ grob, otkup našo sam!
25. Ojača'će tijelo njegovo,
Za djetinstva kako bješe mu:
Na dane će mlade vratit se.
26. Kada će se Bogu moliti,
Nalazi'će milost Njegovu.
S klicanjem će gledat lice mu,
Čovjeku će vraćat pravicu.
27. Gledajući ljude, reći će:
»Izvrtao sam pravo, griješio,
Po zasluzi nij' mi plaćeno.
28. Dušu moju On je spasio,
U grob da mi nije otišla,
Već mi život svjetlost uživa.«
29. Gle, sve ovo čini Silni Bog,
Do dva i tri puta čovjeku:
30. Dušu da mu spasi ȍd groba,
Svijetlom da g' obasja životnim.
31. Pazi, Jobe, dȅ me poslušaj:
Sada šuti, dok ja govorim!
32. Poslije reci, ako imaš što:
Govori, jer pravdat rad sam te!
33. Ako nemaš, ti me poslušaj,
Šuti, da te učim mudrosti!

1.—7. Elijuj se obraća izravno Jobu, nazivajući ga njegovim vlastitim imenom, što inače tri prijatelja nijesu učinili nikada.

8.—22. Kori Joba, što je s odviše velikom drskošću tražio, da mu Bog dade račun, zašto ga toliko bije. Međutim nije čudo, što mu Bog nije odgovorio, kada je već dosta i na razne načine pokazao ljudima, zašto ih bije, t. j. da ih odvrati od zla, sačuva od oholosti, da kaznama izliječi duhovne rane.

23.—33. Ako čovjek pazi na ovake Božje opomene i rado ih prima, te se molitvom obrati Bogu, Bog će mu se smilovati, i izbaviti ga i od same smrti. U r. 23—24. govori se o anđelu, koji posreduje i pribavlja bolesnome čovjeku ozdravljenje i povratak k Božjem prijateljstvu. Po svoj prilici radi se o anđelu čuvaru. Bogu je drago, kada vidi u čovječjem srcu kajanje i obraćenje, što čine čovjeka vrijednim Njegova milosrđa. U r. 25.—26. vidimo ovakog bolesnika, kako je stekao zdravlje, i opet zadobio Božje prijateljstvo.

Elijujev II. govor.

34. GLAVA.

Elijuj ponovno moli, da ga pažljivo saslušaju. Dokazuje, da Bog nije nepravedan. On upravlja vidljivim (fizičkim) svijetom, i nevidljivim (moralnim) svijetom. — Optužuje Joba, da je preuzetan.

1. Opet progovori Elijuj i reče:

(Metar: 4 + 5 = 9).

2. Čujte mudri moje besjede:
Vješti znanju poslušajte me!
3. Jer besjedu uho poznaje,
Košto nepce jelo štȍ kušā.
4. Izberimo sebi pravicu,
Razmislimo, što je vȁljatno.
5. Job govori: »Ja sam pravedan,
Ali Bog mi ne da pravice.
6. Lažem li na moju pravicu?
Na smrt strijeljan, a bez krivice!«
7. Ima l' čovjek Jobu pȍdjednāk,
Da pije ko vodu húljēnja?
8. Da se druži sa zločíncima,
I s bezbožnim drži ljudima?
9. Tȃ, on veli: »Nema koristi,
Čovjeku da Bogu ugađa!«
10. Stog, pametni ljudi, čujte me!
Daleko je zloća ȍd Boga,
Nepravda od Svemògūćēga!
11. On po djelu plaća čovjeku,
Svakom daje prema putu svom.
12. Bog zaista krivo nè rādī,
Nit Svesilni pravde izvrće.
13. Tko je zemlju Njemu predao,
Tko l' osnovao krug zemaljski sav?
14. Na se samo kad bi mislio,
Svoj povuko k sebi duh i dah:
15. Tijelo svako bi preminulo,
U prah bi se čovjek vratio.
16. Čuj to, dakle, ak' si razuman,
I glas riječi mojih poslušaj!
17. Može l' vladat pravde mrzitelj?
Ho'š l' osúdit Najpravednijeg?
18. Koj' i caru kaže: Nitkove!
Knezovima: Nepravednici! (Bezbožnici ste!)
19. Koj' kneževskog lica nè prīmā,
Nit u Njega vrijédi mogućnik,
Od čovjeka, što je siromah;
Svi su djelo ruku Njegovih!
20. Za tren ginu, usred ponoći;
Koleblju se puci, odlaze,
Bez ruke se jaki odnose!
21. On svačiji život nadzire,
Sve korake gleda čovječje.
22. Mraka nema, sjena smrtnoga,
Gdje zločinci sakrili bi se!
23. Tȃ, nikome On ne oprašta,
Za sud Božji kada dođe rok.
24. Bez parnice jake satire,
I postavlja druge mjesto njih.
25. Dobro pozna djela njihova,
Obara ih, noću tare ih!

26. Ko bezbošce On ih kažnjava,
Tamo, gdje su na vidiku *svim!*
27. Zato jer su ostavljali ga,
Ne mareć za Njegve putove.
28. Puštali su, te je pred Njega
Dolazio vapaj uboški,
Da On čuje vapaj nevoljnih.
29. Kad On šuti, tko će korit ga?
Zastre l' lice, tko će vidjet ga?
Bio narod, bio čovjek sam!
30. On to čini, da ne caruje
Bogomŕzac puku nȁ propast.
31. Bogu valja reći: »Kajem se;
Grijeha više ne ću činiti.
32. Ne vidim li što, nauči me!
Krivo li sam štogod radio,
Ne ću više...!«
33. Il' hoće li plaćat po tebi;
Kad prezireš tako Njegov sud?!
Dȅ, istresi sada sve što znaš;
Jer ti biraš, a ne *biram* ja.
34. Ljudi umni sa mnom reći će,
I čovjek će mudar pristati:
35. »Job govori nȅrazumno baš,
Riječi su mu neuvìdljive.«
36. Ah, moj Oče, da se iskuša
Job do kraja, jer odgòvārā
Kao neki ljudi zlikovci!
37. Nà grijȇh svoj on pakost domeće,
Među nama plješte dlanima,
I nȁ Boga mnogo govori!

2.—4. Elijuj se ne obraća ni na Joba, ni na prijatelje, nego općenito na mudrace. Poziva ih, da s njime potraže rješenje problema, da vide, tko imade pravo: Bog, ili Job, koji veli, da mu Bog ne da pravice.

5.—9. Elijuj je sabrao neka mjesta iz Jobovih govora, koja uzeta općenito, ili istrgnuta iz konteksta, kao da optužuju Boga s nepravde.

10.—30. Zato Elijuj ustaje na obranu Božje pravednosti. Bog je stvoritelj svega, i upravlja ljudima, ne gledajući, tko je tko. On ljubi sve stvari, što ih je stvorio, pa, kad ih ljubi, ne može postupati s njima zlo ili nepravedno. On nadzire svačiji život, gleda sve čovječje korake. Pred Njime se ne smije nitko oholiti, već jedino kajati se za svoje grijehe, s obećanjem, da ne će više griješiti.

31.—37. Zato Job, koji hoće propisivati Bogu način upravljanja s ovim svijetom, ludo govori, i pravo je, da bude iskušan do kraja.

Elijujev III. govor.

35. GLAVA.

Čovjek svojom pobožnošću koristi ili škodi samo sebi, a ne Bogu. Zašto Bog ne uslišava nekih molitava.

1. Opet progovori Elijuj i reče:
(Metar: 4 + 5 = 9).
2. Mnȋš li da si pravo rekao:
Pravedniji ja sam ȍd Boga!

3. Tȁ, rekao si: »Šta mi
koristi?
Kakva hasna, da ne grije-
šim ja?!«
4. Da'ću tebi dobar odgovor,
I zajedno tvojim druzima.
5. Pogledaj nebesa ȉ vidi:
Gleđ oblake, što su nȁd
tobom!
6. Sagriješiš li, šta mu činiš
s tim?
7. Ako l' prav si, šta mu daješ
s tim?
Šta l' iz ruke tvoje dobiva?
8. Samo čojku tebi jednaku
Hudit može tvoja neprav-
da;
I jedino sinu čovječjem
Prudit može tvoja pravica.
9. Od nasilja vel'kog viče se:
Od silničkog vâpī zuluma.
10. Al' ne pita nitko: Gdje je
Bog?
Stvoritelj naš, što se pro-
slavlja
Pjesmom divnom noći
zvjezdane!
11. Koji čini te smo umniji
Od zemaljskog *svega*
zvijerja;
Mudriji od ptica nebeskih!
12. Neki viču, al' ih ne sluša
Zarad bijesa, jer su opaki.
13. Bog ne sluša tašta jauka;
Svemògućī na nj ni nȅ
gledā!
14. A nekmoli, kada veliš ti:
»Ne vidim ga!...« Jer je
pred Njime
Parba tvoja, a ti sačekaj!
15. Jer gnjev Njegov sad ne
kazni još,
Niti pazi strogo nȁ pakost.
16. Job otvara usta nàprāznō,
I umnaža riječi bezumne.

2.—4. Elijuj navodi neke Jobove izjave, da na njih odgovori. U takvom obliku Job ih doduše nije izrekao, ali po Elijujevu mišljenju čini se kao da bi mogle biti izvod ili posljedica Jobovih žestokih replika i protesta, kada je branio svoju nedužnost.

5.—8. Dosta je pogledati nebo, da čovjek vidi, kakva je velika (neizmjerna) udaljenost između njega i Boga. Ako čovjek svojim djelima ne može koristiti ili škoditi nebu i oblacima, koliko će manje moći učiniti koristi ili štete Bogu? Bog ne traži od ljudi vršenje kreposti, da bi imao od toga koristi, niti kažnjava grijeh, što bi inače imao pretrpjeti kakvu štetu. Bog je neizmjerno blažen u sebi samom, i ne bi bio više Bog, kad bi stvorenja bila potrebna za njegovu sreću.

9.—13. Premda ljudska djela nijesu potrebna Bogu, ipak iz toga ne slijedi, da se Bog ne brine za naše čine. On je dao ljudima izvjesne zakone, i hoće da se vrše, kažnjavajući prestupnike. Ali zašto Bog ne pruža uvijek pomoć potlačenima, kada viču za pravdom? Zato, jer se u srcu ne obraćaju k Bogu, i ne zazivlju ga s onom poniznošću i vjerom, s kojom bi trebali. Oholi su, a oholost udaljuje čovjeka od Boga, i čini ga nedostojnim Božanskih dobročinstava.

14.—16. Bog ne osvećuje uvijek odmah nedužne ljude, i ne kazni na ovom svijetu uvijek bezbožnike svom strogošću svoje srdžbe. Kadkada odlaže kaznu, ili kažnjava manje, nego je neko zaslužio. Ali, iz toga se ne smije zaključivati, da On ne vodi račun o zlu, koje se radi. Doći će vrijeme, kada će svakome dati po njegovim djelima, i kada će pravda slaviti slavlje. Job još nije dosta prosvijetljen u Božjem znanju, pa nije ni trebao dizati svoje tužbe protiv Boga.

Elijujev IV. govor.

36. GLAVA.

Bog je pravedan i postupa s dobrima i zlima po zasluzi. Pomoću nevolja poučava ljude. Job treba da ih podnosi strpljivo, ako ne će da propadne. Suverena Božja moć. Kako se očituje Božja moć u kiši (daždu), u munjama i grmljavini.

1. Elijuj nastavi i reče:

Metar: 6 + 5 = 11).

2. Počekaj me malo,
da pokažem ti:
Jer još imam nešto
reći zȁ Boga!
3. Iz daleka reć' ću
svoje mišljenje:
Hoću da opravdam
Stvoritelja svog!
4. Jer zaista riječi
moje nȅ lažū:
Kod tebe je čovjek
svršen spoznanjem.
5. Bog je, eto, silan,
al' ne prezire,
Iako je moćan
snagom srčanom.
6. Zlikovcu On jednom
ne da živjeti;
No, pravicu daje
nevoljnicima.
7. Očiju nȅ svraćā
On sa prȃvednīh:
Na prijesto ih meće
s carevima On,
Da bi uzvišeni
bili dò vijēka.
8. Okovani jesu l'
teškim negvama,
Svezani u uža
puna nevolje:
9. On im tad otkriva
djela njihova;
Napominje grijehe,
jer se poniješe.
10. Otvara im uho,
da se poprave;
Da s' ȍd zloće vrate
On im govori.
11. Ako l' poslušaju,
te se pokore,
Dovršuju dane
svoje ȕ sreći,
I godine svoje
u veséljēnju.
12. Ako l' ne slušaju,
ginu od koplja,
I umiru tada
iznèbušicē.
13. A opaki srcem
mržnju njeguju;
Zȃ pomoć nè vīčū,
kad ih okuje.
14. U mladosti duša
njihva umire;
Život im se gasi
s očitnicama.
15. On izbavlja ništeg
iz siròmaštva;
Otvara mu uho,
kad je nȃ muci.
16. I tebe bi tako
oteo nevolji,
Na mjesto te izveo,
gdje ne vlada zlo;
Tvoj bi sto mirovao
pretiline pun.
17. Ali prepun ti si
suda bezbožnog;
Zato te i stigo
sud sa pravicom.
18. Navesti te nije
smio nȃ gnjev rug,
Niti velik otkup
na zlo sklòniti.

19. Može li te spasit
vika zà pomoć
Iz tjeskobe? I svi
silni napori?
20. Čeznut griješno nemoj
noćcom za onom,
Narode što grabi
s mjesta njihova!
21. Pazi da ne gledaš
na opàčinu,
Koju voliš više
nego nevolju.
22. Uzvišenom silom
Bog, gle, djeluje;
Učitelja nema
dobra kao On.
23. Odredio Njemu
tko je njegov put?
Ko mu smije reći:
»Radiš nepravo!«
24. Spomeni se djela
da Mu veličaš,
Proslavljuju što ih
ljudi pjesama.
25. Ljudstvo sve ih gleda
svojim očima,
Iz daleka čovjek
svaki vidi ih.
26. Bog je, eto, velik
nȅ shvaćāmo ga;
Broj Njegovih ljeta
nedokùčljiv je.
27. Kad On stegne gore
kaplje vodene,
Iz oblaka Njegvih
tada lije dažd;
28. Oblaci tad dolje
kišu prosiplju,
Na mnoštvo se ljudsko
izlijevaju.
29. Ko da umom shvati
prostor oblačni,
I grom, što njim grmi
svom na doksatu.
30. Gle, kako se nad Njim
svjetlost prostire,
I dubine morske
kako otkriva.
31. Jer On tijem sudi
narodima sud,
I hrane im daje
u svem obilju.
32. U rukama drži
svoje svjetlice,
Zapovijest im daje
cilj da gađaju.
33. On gromovnim glasom
Sebe naviješta,
I srditost svoju
na nepòčīnstva.

2.—4. Elijuj traži najveću pažnju sa strane Jobove, jer je odlučio, da brani Božju pravednost protiv Jobovih optužbi, da je Bog tobože nepravedan.

5.—7. Premda je Bog svojim veličanstvom neizmjerno nad čovjekom, ipak pokazuje neku posebnu ljubav prema slabima. On, ne gledajući, tko je tko, dijeli svima jednaku pravdu. Pa, ako katkada ponizuje mogućnike, On to ne čini zato, jer su jaki, nego zato, što zloupotrebljavaju svoju moć. Bog vodi posebnu brigu o pravednicima u nevolji, i udešava njihove nevolje tako, da ih potom uzvisuje. Zato, ako je Job pravedan, ne treba se bojati, da će ga Bog ostaviti, nego neka ima tvrdo pouzdanje u njega.

8.—15. Pomoću nevolja Bog hoće da bezbožnik spozna svoju bezbožnost, i navlastito svoju oholost. Ako bezbožnik ostane uporan, poginu'će u svom grijehu, i konačno propasti, ako ne uvijek na ovom, onda sigurno na drugom svijetu.

16.—21. Elijuj se obraća sada izravno k Jobu, i u njegovim riječima krije se uz opominjanje i neka grožnja. Počinje s tvrdnjom, da je Bog poslao na Joba tolike nevolje, kako bi ga kasnije obasuo najvećim dobrima. Ako se dakle Job popravljen nevoljama, ponizi, izbavi'će ga Bog od svega zla. Kao što tri prijatelja, tako

i Elijuj suponira, da je Job krivac, ali s tom razlikom, što Elijuj ipak traži način, kako bi ga potješio, obećavajući mu sreću za budućnost.

22.—26. U ovim se retcima veliča uglavnom Božje veličanstvo. Nitko ne zna poučavati tako, kako poučava Bog. Zato Job treba, da se posve preda u Božje ruke, koji uči samo pravdu i istinu, i traži istinu i istinitu sreću čovječju. Božja moć je neizmjerna, ona je nad svime, i nije ovisna ni od koga. Ljudi slave, ili pjevaju Božja djela, kada razmatrajući razne stvorove, stanu se diviti, i hvaliti mudrost, dobrotu i t. d. Božansku. Znanje, koje imamo o Bogu na ovom svijetu, ne samo da je posredno, nego i tamno i nesavršeno.

27.—28. Kiša nastaje isparivanjem vode. Pare se kasnije zgusnu u oblake, a oblaci opet pretvore u vodu (kišu).

29.—33. Bog daje ljudima osjetiti svoju moć šaljući im svjetlice, grmljavinu i gromove, pokrivajući nebo crnim oblacima. Inače se Bog služi tim različitim elementima, da ljude kažnjava, kao što je učinio n. pr. za vrijeme potopa, za propasti Sodome i Gomore, u Egiptu, i t. d., a isto tako, da im čini i dobro, natapajući zemlju obilnim kišama.

37. GLAVA.

Božja moć u raznim atmosferskim pojavama. Božje veličanstvo i čovječja malenkost.

1. I od tog mi srce
moje trèpećē,
I sa svoga mjesta
ono òtskāčē.
2. Poslušajte jeku
glasa gromovnog,
I tūtanj iz usta,
što mu izlazi.
3. Kako ga upušta
pod nebesa sva,
Sa munjama svojim
zemlji do na kraj.
4. Grom za njima riče,
tutnji strahotno;
Ne priječi ih ništa,
kad òdjēknē grom!
5. Bog čudesno grmi
svojom tutnjavom,
Čini djela vel'ka,
nam neshvàtljiva.
6. Poručuje snijegu:
Padaj nȁ zemlju;
I rosulji kiši,
daždu sà pljūskom.
7. On pečati ruku
svakom čovjeku,
Ljudi da poznadu
djelo Njegovo.
8. U brlog se tada
zvijerje ùvlāčī,
I šćućùrujē se
nà svōm lȅžāju.
9. Iz komora južnih
vihor dolazi,
A sjevērnī vjetri
zimu donose.
10. Od Božjēg díhānja
studen nastaje,
Vode se široke
u led stiskuju.
11. I opeta puni
vodom oblake,
I oblāci siplju
Njegve svjetlice;
12. Oni se òbrćū
ùnaokolo,
Po Njegovoj volji
zaòkrećū se;
Čineći sve, štogod
zapòvjedī im,
Po površju svega
kruga zemàljskōg.

13. Čini da se nađu,
bilo zȁ šibu;
Za njegovu zemlju,
ili zȁ milōst.
14. Poslušaj to, Jobe,
i umiri se:
I promatraj djela
Božja čudesna.
15. Znaš li, kako Bog ih
sve uređuje;
Munje, kako pušta
ȉz oblāka svȏg?
16. Znaš li, kako vise
gore oblaci;
Sva čudesa Višnjeg
znanjem svršena?
17. Kako se utòplē
tvoje haljine,
Kada On umiri
zemlju ȍd juga.
18. Jesi li ti s Njime
nebo svodio,
Saliveno tvrdo
poput zrcala?
19. Pouči nas reći,
šta Mu trebamo;
Šta iz našeg mraka
da odvrátimo?
20. Može l' Mu se reći:
Hoću dȁ zborīm!
Il' tko kazat' smije,
da je uništen?
21. A sad ne vide se
više svjetlice;
Među oblacima
razvèdrāvā se;
Jer dolazi vjetar
i ȍčīšćā ih.
22. Sa sjevera poput
zlata dolazi!
Oko Boga strašno
veličanstvo je!
23. Svemògūći On je,
nedokùčljiv nam;
Velike je snage,
i pun pravice;
Jer je velik pravdom,
nikog nè tlāčī.
24. Zato Ga se ljudi
pribojavajte,
Jer nȁ mudrōst vašu
On ni nȅ gledā.

1.—5. U to se podigla strašna oluja sa svjetlicama i grmljavinom, koju Elijuj opisuje. Grom se u Sv. Pismu često naziva Božjim glasom. I u tim naravnim fenomenima pokazuje se Bog pun nedokučljivog veličanstva. Pa, ako ne možemo shvatiti Božjih djela, kako ćemo onda shvatiti samog Boga. S kolikim dakle počitanjem, i s kolikim strahom treba da stojimo pred Božjim veličanstvom!

6.—10. Opisuje, kako se Božje veličanstvo očituje u prirodnim pojavama snijega, kiše, leda, i t. d. Inače je snijeg rijetka pojava na istoku. »Pečatiti ruku čovjeku« znači zatvoriti mu ruku kao pečatom, da ne može raditi. Snijeg, kiša, zima svakako priječe čovjeku, da ne može obrađivati svojih polja, a čovjek ne može ništa protiv toga, jer ni kiša ni lijepo vrijeme ne ovise o njemu.

11.—13. I u oblacima očituje se Božja moć. Vidimo oblake kao da lutaju po svim stranama neba. Bolje se nije mogla opisati ovisnost stvorenja o Bogu, i poslušnost, što je iskazuju svome Stvoritelju. Bog šalje oblake kamo hoće, i oni izvršuju Njegove naloge. Čas zamračuju sunce i ublažuju žestinu žege, čas opet čine, da pada kiša na zemlju, donose svjetlice, gromove, led, i t. d.

14. Elijuj poziva Joba, da razmotri ta veličajna Božja djela, te izvede zaključak, kako je Bog velik, a čovjek neznatan.

15.—18. Elijuj upravlja na Joba nekoliko ironičkih pitanja o izvjesnim dosta jednostavnim naravnim pojavama, pa, ako mora priznati, da ih ne može shvatiti, kako onda hoće prepirati se s Bogom te istraživati putove Njegove providnosti?

19.—24. Elijuj se i dalje služi ironijom. Ako bi Bog slučajno došao, te nas stao ispitivati o koječemu, Job bi trebao, da nas pouči, šta da odgovorimo, jer se smatra tako mudrim, te želi raspravljati s Bogom. U r. 23.—24. nalazi se praktični zaključak. Čovjek ne smije prosuđivati Boga, nego treba da se pred Njime ponizi, i da Ga se boji. I koji misle, da su najpametniji, valja da se čuvaju želje ispitivati s ohološću i drskošću Božje namjere. Bog prezire one, koji misle, da su mudri.

Božji govori.

(38, 1—42, 6).

Mali Uvod.

U gl. 13, 22. zaželio je Job, da iznese svoju stvar neposredno pred Boga. Sad ga je Gospod najposlije uslišio. Pokazao mu se vidljivim načinom. Tri Jobova prijatelja nijesu mogla riješiti tajne Jobovih patnja. Njihova teza, da su nevolje na tome svijetu jedino kazna za grijehe, očito je kriva, jer bi iz nje slijedilo, da je Job u potaji morao biti neki strašan grješnik, a to on uistinu nije bio, kako svjedoči Prolog. Četvrti prijatelj Elijuj unesao je doduše neke nove momente za soluciju tog problema, ali in concreto ni on ne rješava pitanja. Sada se na kraju javlja, eto, sam Bog, načinom, koji dolikuje njegovu veličanstvu. On se ne opravdava, niti ulazi u rješavanje spekulativnih pitanja, o kojima je raspravljao Job sa svojim prijateljima. To pitanje On je riješio preko nadahnutog autora odmah u početku knjige u Prologu. Iz njega vidimo, kako su Joba stigle nevolje samo zato, da se očituje Jobova solidna krepost i vjernost Bogu u sreći i nesreći, a ne kao neka kazna za njegove grijehe, kojih nije ni imao. Zato ga je Gospod odmah u početku označio kao čovjeka kreposna, kome nema ravna na zemlji (Isp. 1, 8; 2, 3.). — No, o tome Job, kao i njegova 3 prijatelja nijesu imali ni pojma.

Božji govori upravljeni su Jobu, koji je tu i tamo svojim riječima prevršio mjeru. Imadu svrhu, da objasne Jobu, kako on nema prava, da poziva Boga na račun zbog Njegovih djela u nevidljivom moralnom svijetu, kada ne razumije ni onih stvari, što ih Bog čini u vidljivom fizičkom svijetu. Treba dakle, da se bez ikakva predomišljanja preda u Božje ruke, i pouzda u Božju mudrost i dobrotu.

I. Božji govor.

(38, 1—39, 30).

38. GLAVA.

Bog se javlja. Pita Joba o misteriju stvaranja Zemlje, o raznim tajnama prirode (naravi), o zakonima, po kojima se ravnaju zvijezde. O životinjama: lavici (lavu) i gavranu.

1. Tada Gospod odgovori Jobu iz vihara i reče:
2. Tko je to, što riječma bezumnim
Zamračuje Božju namjeru?
3. Opaši sad svoje bokove
Kao čovjek! Ja da pitam te!
A ti meni kazuj nauku.

A) *Božja mudrost u stvaranju mrtve prirode.*

a) Zemlja.

4. Gdje si bio, kad osnivah ja Zemlju? — Kazuj, ako nauk znaš!
5. Znaš li mjere, tko odredi joj
Uže vrh nje tko rastego je?
6. Temelji na čemu leže joj?
Tko l' joj metnu ugaoni kam?

b) Zvijezde.

7. Kad klicahu zvijezde jutarnje,
I kliktahu Božji anđeli!

c) More.

8. Tko je more zapr'o vratima,
Kada vraše ko iz utrobe?
9. Oblacima, kad zaodjeh ga, i mutnijem povih oblakom?
10. Svoju kad mu metnuh uredbu,
Prijevornicu stavih s vratima?
11. Kad mu rekoh: Dovde dolazi!
Dalje ne ćeš; — tu će ponosni
Vali tvoji ustavljati se!

d) Jutarnja zora.

12. Jesi l' ikad za života svog
Jutru ranom dao zapovijest?
Zori kazao mjesto njezino?!
13. Krila da se hvata zemljinih,
Bezbožnici s nje da prospu se.
14. Da se mijenja kao grnčara
Pod pečatom; potom da opet
Nabere se kao haljina.

e) Svjetlost i druga zemaljska atmosferska čudesa.

15. Svjetlost da se uzme zlicama,
I satre se miška uporna!
16. Jesi l' bio morskih do vrela?
Po dnu morskom jesi l' hodio?
17. Vrata smrtna jesi l' vidio?
Sjene smrtne jesi l' ugledao?
18. Zemlju u šir jesi l' sagledao?
Deder kaži, znadeš li sve to!
19. Kud je staza k stanu svjetlosti?
Gdje li mjesto nevidjelici?
20. Da je vodiš k međi njezinoj
Da s' uputiš k domu njezinu.
21. Ti znaš, jer si tad se rodio,
I broj dana tvojih velik je!
22. U riznice snježne jesi l' pao?
Il' riznice ledne jesi l' vidio?
23. Što ih čuvam za čas nevoljni,
Za dan ratni boja strašnoga.
24. Svjetlost kojim putem dijeli se?
Zemljom piri vjetar istočni?
25. Tko jazove dijeli povodnju?
Put kazuje pljusku s munjama?

26. Na zemlju da kiši bez-
ljudnu,
Pustinju, gdje nema
čovjeka.
27. Pustinju da divlju napoji,
Da ponikne trava zelena.

28. Ja te pitam: Ima l' oca
dažd?
Kaplje rosne tko je rodio?
29. Iz utrobe čije ide led?
Mraz nebeski tko je rodio?
30. Vode da se ko kam sti-
skuju,
I smrzava morsko površje?

31. Svezat moš li vezam'
Vlašiće?
Il' razdriješit uža Šta-
pima?
32. Izvest na rok moš li
Danicu?
Vodit Kola s' svojim
zvijezdama?
33. A znadeš li zakon nebeski?
Il' nad zemljom vlast mu
daješ ti?
34. Do oblaka moš li dići glas?
Pljusak vodom da te
potopi?

35. Ti li puštaš munje da idu?
I tebi li kažu: Evo nas!
36. Tko je metnuo mudrost u
srce?
Tko li dao umu shvatanje?
37. Tko izbraja mudro oblake?
I izlijeva mjehe nebeske?
38. Prašak da se zgusne
raskvašen,
Grude da se tvrdo slijepe.

B) *Božja mudrost u stvaranju žive prirode (raznih životinja).*

a) Lav (Lavica).

39. Eda l' lavici ti loviš lov?
Ti li tažiš lavićima glad?
40. U svojim kad leže ložama,
U svome kad preže
zaklonu.

b) Gavran.

41. Tko gavranu hranu pri-
pravlja?
Kad mu ptići k Bogu
cijuču,
I lutaju jesti nemajuć?

2.—3. Božja osnova, namjera, jest i onaj plan, što ga je Gospod htio ostvariti, kad je dopustio, da Joba stignu tolike nevolje. Međutim, tokom dispute, Job je tu Božju namjeru ili plan ponešto zamračio. Tu i tamo suviše je mrmljao protiv Božjeg Promisla. »Opasati bokove« znači spremiti se dobro na ispit. Job sada ima priliku, da iznese svoju stvar pred Boga. Gospod je odgovorio njegovim željama, što ih je izrazio u gl. 13, 3. 22., te u gl. 31, 35.

4.—7. Job znade, da je Bog stvorio sve, zato ga Gospod o tom i ne ispituje, već ga pita, da li je vidio, i da li zna pričati, kako su tekle stvari prigodom stvaranja. Zvijezde se zovu jutarnje radi svoga sjaja.

8.—9. More se ovdje pjesnički pretstavlja kao dijete, što se rodilo iz materinjeg krila, a Bog ga povio oblacima kao pelenama.

10. Prijevornice s vratima morske su klisure s obalama.

12. Pošto je očito, da Job ne će moći odgovoriti na dosadanja Božja pitanja, jer nije bio prisutan, kad je Bog stvarao, niti je ikada vidio to, pita ga sada Bog o takim stvarima, što ih Job ima neprestano pred očima, i koje se odnose na obično upravljanje svijeta. Pita ga najprije o ranom jutru, o zori, zatim o ostalim zemaljskim i atmosferskim čudesima: o svjetlosti (r. 15), o morskim dubinama (16), o zemaljskoj širini (18).

14. grnčara = zemlja ilovača, koja je u staro doba služila za pečaćenje.

19.—28. Nastavlja s pitanjima o svjetlosti i tami (nevidjelici), o istočnom vjetru, o povodnju, o pljusku s munjama, o kiši u pustinji, o rosi. NB. Božje pitanje u 21. r. sadrži ironiju. Vul. prevodi taj redak ovako: »Eda li si znao tada, da ćeš se roditi, eda li si znao broj svojih dana?«

29.—30. Pitanja o ledu i mrazu.

31.—32. Pitanja o Vlašićima (Vul.: Plejades), Štapima (Vul.: Arcturus = polarna zvijezda; neki: Velika Kola, ili Veliki Medvjed). — O Kolima (Vul.: Vesperus) spomenuto je u gl. 9, 9. — Ovdje još samo pripominjemo, da Vul. u gl. 9, 9. daje istim zvijezdama slijedeća imena: Arcturus, Orion, Hyades, tako, te bi, paralelno s našim ovdje mjestom (38, 31—32), Arcturus bio = Vesperus, Orion = Arcturus, a Hyades = Plejades. — Nešto dakle slobodniji prijevod.

33.—38. Pita ga dalje o nebeskom zakonu, o oblacima, o kiši i o munjama. R. 36b. Vul. prevodi: »Tko je dao pijetlu shvatanje« (razumnost, intelligentiam)? Vul. je do tog prijevoda došla tako, što je jevrejsku riječ »sekvi« uzela u značenju: »pijetao«, umjesto: »um«, kako to traži židovska tradicija. — R. 37. opet Vul. prevodi ovako: »Tko će iskazati nebeski red, i tko može učiniti, da zaspi harmonija neba«?

39.—40. Bog prelazi na opis svoje mudrosti u stvaranju žive prirode (životinja). U prvom redu spominje lava, odnosno lavicu (lavi), te mlade laviće. Ako Job ne može, da se pobrine za hranu lavu i lavićima, kako hoće onda da se prepire s Bogom, hoteći ga kao poučiti, kako treba upravljati svijetom u moralnom pogledu. Progovorivši o lavu, prelazi On dalje na gavrana i njegove ptiče. Potonji, iako su vrlo proždrljivi, ipak im Bog pripravlja hranu, kada od gladi k Njemu cijuču. Ne, kao da ga poznaju, nego ukoliko žele neko dobro, što dolazi od Boga, početnika svakog dobra. Vul. riječ »anima« u r. 39. = žudnja; glad, spojena sa »implere« = utažiti nečiju glad.

39. GLAVA.

Bog pita Joba o divokozama, o košutama, divljem magarcu (onagru), o nosorogu, noju, konju, sokolu i orlu.

c) Divokoze.

1. Znaš li vrijeme divokozama,
Kad se legu?

d) Košute.

Jesi l' vidio,
Gdje se plode brze košute?
2. Dokle nose: broj mjeseca im?
Znaš li? — Il' rok, kada legu se?
3. Svijaju se mlad ispuštajuć,
I bolova izbavljaju se.
4. Kako jača leglo njihovo,
U slobodi rastuć po polju;
Potom ode, i ne vraća se!

e) Divlji magarac (Onager).

5. Tko je dao divljem magarcu
Nezavisnost? — Il' razriješio
Veze tvrde kenjcu pustinjskom?
6. Kom' odredih za stan pustaru;
Pustoš slanu tu da boravi.

7. On se smije gradskom metežu,
I ne sluša vike gončina:
8. Već za hranom gore ophodi,
Njušeć traži zelen svakoju.

f) Nosorog.

9. Bi l' te htio služit nosorog?
Il' za jaslam tvojim noćiti?
10. Moš li vezat užem da brazdi
Nosoroga? — Hoće l' orati
On dolove niske za tobom?
11. Možeš li se pouzdati u nj?
Snaga njegva jer je velika?
I ostavit na njem posao svoj?
12. Možeš li se na nj osloniti,
Da će svesti tvoju ljetinu:
I na gumno tvoje složiti?

g) Noj.

13. Noj krilima trepti radosno,
Iak' nema on za lećenje
Brčnih pera ptice pobožne.
14. On na zemlji jajca ostavlja,
U prah pušta, da mu griju se.
15. Ne mari, što noga gazi ih,
I potire poljsko zvijerje.
16. Nemilostiv on je ptićima
Kao da i nijesu njegovi:
Ne boji se trud da izgubi.
17. Bog mu nije dao mudrosti,
Niti mu je um udijelio.
18. No, kad krila na lijet raširi,
Tad se smije konju s konjikom.

h) Konj.

19. Jakost konju jesi l' dao ti?
Il' mu grivom vrat zaodjeo?
20. Ti li činiš da poskakuje
Ko skakavac? — Te ti njegovo
Strah zadaje divno dahtanje!
21. Zemlju kopa veseo od sile,
On na susret boju izlazi.
22. Strah prezire i ne plaši se:
Ni pred mačem on ne uzmiče.
23. Nad njim kada tul pozvekuje,
Koplje sijeva s oštrom sulicom;
24. Zemlju srče ljut, pun bijesa,
Nemiran, kad čuje bojni rog,
Izdaleka njuši ljuti boj,
Poklič bojni viku vojvoda.

i) Soko.

26. Umu po tvom da li soko siv
Na jug leti krila šireći?

k) Orao.

27. Il' na tvoju da li zapovijest
Oro suri u vis diže se;
Vrh timora gnijezdo vije si?
28. Na stijeni stoji, noćuje,
Vrh grebena hridi visoke.
29. Odatle on jelo vreba si;
Daleko mu oči gledaju.
30. Krvcu piju ptići njegovi,
I gdje ima mesa junačkog,
I oni se ondje nalaze.

1.—4. U staro doba nije se znalo ništa o životu tih životinja. A i danas je u tom pogledu znanje vrlo manjkavo. Tko će uhoditi divokoze po vrletnim stijenama arapskih i sirskih pustinja, da dozna

kada se plode, dokle nose, kako se legu i t. d. Tako saznanje bilo bi skopčano s velikim novčanim troškovima, i još većim opasnostima. Slično vrijedi i za košute po onim krajevima.

5.—8. Divlji magarac živi u arapskoj, sirskoj i perzijskoj pustinji. Veći i daleko brži je od pitoma magarca. Silno voli slobodu (isp. 6, 5). Malo jede. Luta po pustinjama. Ne treba čovječje brige, pače bježi od ljudskih naselja. Voli da traži zelene travke po pustinjskim oazama, nego da poput pitoma magarca dnevno sluša viku gončina.

9.—12. Ni nosoroga ne može čovjek nikako ukrotiti, da bi vršio poslove domaće životinje. On se pokorava jedino Bogu.

13.—18. Sedma životinja u opisu je n o j. Vulgatin prijevod 13. r. je nejasan. Veli: »Nojevo perje slično je perju rodinu i jastrebovu«. — Židovi zovu rodu »pobožnom pticom« (hasida), po svoj prilici zbog velike nježnosti prema svojim mladima. Noj ne leti. Jedino širi krila na lijet i trepti njima. Ali tada ne može da ga stigne nikaki lovački pas, pa ni arapski konj. Juri (trči) kao brzi vlak ili autotaks. Može se uhvatiti jedino nekom lovačkom strategijom. Lovci ga izdaleka zaokruže po unaprijed dobro smišljenom planu. Jaja svoja ostavlja u vrućem pustinjskom pijesku. Ne mari za njih, ako mu zaprijeti opasnost. Pače kažu, da ih sam izgazi, ako opazi, da mu se otkrilo gnijezdo. Da je nemilostiv svojim ptićima, vidimo i iz Jeremijina Plača (4, 3). Uostalom tako ga je stvorio Bog (r. 17). Naravna mu je prednost u brzini. R. 14. Vul. prevodi ovako: »Kad ostavi jaja svoja na zemlji, hoćeš li ih možda ti grijati?« Do te razlike u prijevodu došlo je tako, što je 3. 1. ženskog roda (= subjekta: noj, ž. r. u jevrejskom), te 2. 1. muškog roda (= Vulgatin subjekat: ti, t. j. Job) u t. z. futurnim oblicima j e d n a k. Vulgatin prevodilac nije na tom mjestu opazio, da je »noj« u jevrejskom imenica ž. roda.

19.—25. Poslije »noja« dolazi opis arapskog bojnog konja. Jedan od najljepših u Božjim govorima. Svi mu se dive. Istina, noj je brži od konja. No, brzina nojeva nije za čovjeka ni od kake vrijednosti, kao što mu ne koristi ni brzina mnogih ptica, pa ni mnogih četveronožnih životinja, osim deve i slično. Konj ima nešto naročito za sebe, napose u vezi s čovjekovim vojevanjem od najdublje starine, pa do danas. U tom pogledu ga ne mogu posve nadoknaditi ni najmodernije bojne makine, ni avijoni, ni radiotelefoni, ni auti. Svi zajedno oni često puta ne mogu onamo, kuda može konj.

26. Kratak opis sokola. Njemu, kao i ostalim pticama, što lete na jug, dao je Bog instinkt, da tako čine. Vul. zove tu pticu »accipiter« = jastrijeb. Kaže za nj, da »pumescit«, t. j. da mijenja perje, što mu je Bog dao u instinkt, da laglje leti na jug.

27.—30. S lavom je započeto opisivanje četveronožnih životinja, s orlom se opet svršava opisivanje ptica. Opis orla je vanredno lijep. On leti po silnim visinama. Stanuje po vrletnim stijenama. Kako na takvim mjestima ne može naći hrane za sebe, Bog mu je dao vrlo oštar vid, te na kilometre u dolinama opaža za sebe plijen, na koji se spušta strjelovitom brzinom. Redovno se hrani mrtvim tjelesima, ali ne raspalima, nego svježima, naročito onima, što ih nađe na bojnim poljanama, nakon bitke. Takva mrtva tjelesa pobijenih junaka, zove naša narodna poezija: j u n a č k o m e s o. Prema tome i naš prijevod tako. Ima doduše vrsta orlova, koja se hrani i strvinama (u školama: bjeloglavi lješinar), ali ovdje se ne pomišlja na te orlove, jer u lješinama nema više krvi, koja bi se dala piti. Ovdje valja spomenuti malu razliku u razdiobi teksta između Masoretske (Židovske) Biblije i Vulgate. Dok naime u Masoretskoj Bibliji 39. glava svršava

sa 30. verzom, Vulgata produžuje 30. glavu do 35. verza, na račun prvih 5 verzova 40. glave Masoretskoga teksta. Tih 5 verzova čini kao neki »intermezzo« između prvog i drugog Božjeg govora, pa jednako dobro stoji i na kraju 39. glave, kako ima Vulgata, kao i na početku 40. glave, kako je u Židovskom tekstu. Ipak je za nijansu bolja Masoretska razdioba, pa se u svome prijevodu držimo nje, tim više, što te stvari nijesu nec fidei, nec morum, nego posve tehničke naravi, uvedene, kako u Vulgatu, tako i u Masoretski tekst od privatnika, tamo negdje sredinom 16. st. po Kr.

II. Božji govor.

(40, 1—42, 6).

40. GLAVA.

Bog traži odgovor, a Job priznaje svoje neznanje. Bog ironično poziva Joba, da upravlja svijetom. Opisuje potočnog konja (Behemot-a), a potom krokodila (Levijatana).

a) Uvod.

1. I tako odgovarajući Gospod
Jobu reče:
2. Još i sada hoće l' kudilac
Sa Silnim da svađu zameće?
Karač Božji nek odgovori!
3. Tada Job odgovori Gospodu i reče:
4. Gle, malen sam! Šta da kažem Ti?
Ruku mećem svoju na usta!
5. Rekoh jednu, al' sad šutim nijem:
Rekoh drugu, šutim i opet!
6. Na to Gospod odgovori Jobu iz vihara i reče:
7. Opaši sad svoje bokove
Kao čovjek: Ja da pitam te,
A ti meni kazuj nauku!

b) Digresija.

8. Ho'š li i moj sud da pogaziš?
I pokudit mene hoćeš li:
Da bi sebe tako opravdao!
9. Moć u tebe jel' ko u Boga?
Grmiš li ti gromom kao On?
10. Idi sada, pa se okiti
Veličanstvom i još visošću:
Obuci se u sjaj i slavu.
11. Prospi jarost gnjeva svojega,
Gledom jednim potri ohole!
12. Gledom jednim satri ponosne,
I na mjestu zgazi zlikovce!
13. U zemlju ih skupa zatrpaj,
Na mjesto ih tamno zaključaj!
14. I Ja tebe tad pohvali'ću,
Da te čuva tvoja desnica!

c) Nastavlja se opisivanje Božje mudrosti u stvaranju žive prirode (životinja).

1) Potočni konj (hipopotam).

15. A sad gledaj konja potočnog,
Što no sam ga s tobom stvorio:
Travu jede kao goveče.

16. Snaga mu je, gle, u bedrima,
U pupku mu sila trbušnom.
17. Kao kedar rep svoj podiže,
A žile od stegna njegovih
Sve među se isprepliću se.
18. Kosti su mu cijevi mjedene,
Zglobovi ko kvrge gvozdene.
19. Remek-djelo on je Božije
Tvorac njegov mač svoj dao mu je.
20. Gore njemu hranu donose,
Gdje se igra divlje zvijerje.
21. Pod lotosom mirno počiva,
U tršćaku i u močvari.
22. Sjenom svojom lotos krije ga,
Oko njega vrbe potočne.
23. Gle, kad rijeka silna navali,
On ne preda, već je bez straha:
Kad mu Jordan teče uz žvale.
24. Uhvatiti hoće li ga tko?
Na oči mu? — Il' prosukati
Kroz nozdrve njegve pružala?

m) Krokodil.

25. Izvuć vanka moš li udicom
Krokodila? Ili zažvalit
Moš li njemu jezik užetom?
26. Provuć kroz nos moš li situ mu,
Ili šiljkom probit čeljusti?
27. Hoće l' ti se mnogo moliti,
Ili blago s tobom zboriti?
28. Savez s tobom hoće l' sklopiti,
Za slugu da vječnog uzmeš ga?
29. Moš li s njim ko s pticom igrat se,
Djevojkama svojim vezat ga?
30. Prodavat ga hoće l' čardžije,
Razdijelit ga među trgovce?
31. Napuniti moš li kopljima
Kožu njegvu? — Glavu ostvama?
32. Podigni de ruku svoju na nj,
Ne ćeš više boja spominjat!

1.—5. Job priznaje svoju lakoumnost. Tokom dispute s prijateljima htio je da nastupi pred Božanskim sucem kao neki knez (31, 37), a sada ponižen meće ruku na usta. Kaje se za ono, što je prije opetovano lakoumno govorio. Ne će više.

6.—14. Ali, Gospod ga opet poziva, da opaše svoje bokove. U svojim se naime govorima Job tužio, kako je nevin, a ipak ga Bog toliko bije. Iz toga bi se mogao izvesti zaključak, da je Bog prema njemu bio nepravedan. Zato ga sada ironično poziva, neka upravlja svijetom. Neka se obuče u sjaj i slavu. Neka zagrmi, i jednim pogledom neka zatre oholice, na koje se i onako tužio, da plivaju u sreći. Da bi Joba što većma uvjerio o njegovoj nemoći, iznosi mu Bog 2 primjera iz životinjskoga carstva, dvije životinje: jednu »behemot« (= potočni konj, hipopotam), a drugu »levijatan« (= krokodil). Ako Job ne može, da ukroti te 2 životinje, kako će onda moći ukrotiti bezbožnike, odnosno latiti se upravljanja svijetom.

15.—24. »Behemoth« pluralis intensitatis od singulara »behemā«, što znači krupnu četveronožnu životinju. Na ovome mjestu bi' će to transkripcija egipatske riječi »pehemaut«, koja znači: vodeni

vo, odnosno, kako Grci hoće: »hippopotamos = riječni, potočni, vodeni konj. Inače izgleda mirna životinja. Hrani se travom. No, strašna je na pogled, kad izronjuje iz vode, i opet u nju uronjuje. Od toga se čovjek lako uplaši. I ovaj opis Nilskog ili potočnog konja broji se među najljepše u Jobovoj knjizi, odnosno u cijelom Sv. Pismu. — U staro doba neki su pod »behemotom« pomišljali slona zbog »mača« (kljova), što se spominje u 19. r. No, pod tim »mačem« imadu se razumijevati oštri hipopotamovi zubi, kojima reže travu kao srpom ili kosom. Neki sv. Oci opet, pa i sam sv. Toma, u svom komentaru, ne poznavajući jevrejskog jezika, mislili su, da se pod »behemotom« ima razumjeti sam vrag (Sotona), jer da se za »behemota« veli, prema Vulgati, da je »principium viarum Dei« (Vul. 40, 14). Međutim te riječi, prema jevrejskom izvorniku i židovskom jezičnom geniju, znače: »On, t. j. behemot, jest remek-djelo Božje«. O Sotoni nema tu ni govora. Protivi mu se i sav kontekst. Potočni konj izlazi noću na brežuljke uz riječnu obalu, i jede travu. Divlje životinje ne boje ga se, jer se ne hrani mesom. Čini se, da je nekada potočnih konja bilo i u Jordanu. On bi za njih bio dosta dubok (oko 10 m odmah uz obalu u donjem toku i u proljetno vrijeme). U ljetno doba bilo bi nešto teže. Zato držimo, da sv. pjesnik, po našem sudu, prorok Jeremija, pišući svoju divotpjesmu o Jobu u Egiptu, kamo su ga poslije Gedalijina ubijstva Židovi bili na silu odveli, nije na ovome mjestu mislio na rijeku Jordan, kao takvu, u kojoj bi živjeli potočni konji, nego više kao onu, koja silovito i brzo teče. Pod »Jordanom« bi se, prema tome, imale razumijevati izvjesne brzice u gorostasnoj rijeci Nilu, koja je pravo more prema Jordanu. Dugačka, kažu, oko 6000 km, a sama »delta« (utok u Sredozemno more, široka u 3 glavna rukava blizu 200 km. I dunav i Volga izgledaju prema njemu kao djeca. Neman, kao što je potočni konj, bilo je u staro doba nemoguće uhvatiti. A, i danas je težak posao, ako se životinja ne zavara kakvim lukavštinama.

25.—32. Počinje opis druge silne životinje — levijatana (krokodila). Stari su pod »levijatanom« često razumijevali »kita«. LXX. prevode tu riječ sa »drakon« = zmaj. Sv. Jeronim zadržao je u svome prijevodu jevrejsku riječ, što je u srednjem vijeku dalo povoda kojekakim krivim tumačenjima o »levijatanu«, kao i o »behemotu«. Danas svi egzegete drže, da se pod »levijatanom« ima razumjeti krokodil, a nikaki ni »zmaj«, ni »vrag« (Sotona). S tim se naime značenjem (krokodil) slažu ne samo ostala mjesta u Sv. Pismu, nego toj životinji najbolje odgovara i klasičan opis na ovom mjestu, možda najdivniji u cijelom Sv. P. U 26. r. aludira sv. pjesnik na običaj egipatskih ribara, koji bi, uhvativši ribu, probili joj škrge ili čeljusti gvozdenim kolutom (šiljkom), privezali uzicom za obalu, i onda opet bacili u vodu, da ostane svježa. — Sa krokodilom nema ni šale ni igre. Opasno je primaći se Nilskoj obali, gdje ima krokodila. Pa i sami krokodilski ribnjaci u Kairu ograđeni su dvostrukom jakom gvozdenom ogradom u izvjesnom razmaku, inače bi on jednu ogradu, iako je jaka, lako zdrobio svojim strašnim zubima. Koža mu je sastavljena od veoma tvrdih ljusaka. Od nje se odbija svako oružje, pa i puščano zrnje. Kako je strašna ta neman, vidje'će se najbolje iz prijevoda u slijedećoj glavi. Ovdje pripominjemo još jedino, da je lov na krokodile i danas vrlo opasan.

41. GLAVA.

Nastavlja se opis krokodila.

1. Gle, zalud je nadati mu se:
Na sam pogled njegov pada se!
2. Hrabra nema da probudi ga.

Mala digresija.

A tko li će stati preda me?
3. Tko je ikad mene pretekao
Dobročinstvom? — Pa da vratim mu?
Ta, pod nebom svim je moje sve!

Nastavlja se opis krokodila.

4. O udima ne ću šutjeti
Njegovijem; niti o sili
I ljepoti stasa njegova!
5. Tko otkriti smije oklop mu,
I međ' zube zaći dvostruke?
6. Tko l' otvorit vrata ralja mu,
Kad strah vlada oko zuba mu?!
7. Kako divni rezovi su mu
Od krljušti; usko spojeni
Ko pečatni prsten na njima!
8. Jedan tu je tik do drugoga,
Ne ulazi ni ćuh među njih!
9. Prionuo jedan za drugog:
Stoje dobro i ne luče se.
10. Kada kiha kan' da sijeva
Munja svijetla; — Oči njegove
Ko zraci su zore jutarnje!
11. Iz ralja mu siplju lučevi,
I iskaču iskre ognjene.
12. Iz nozdara dim mu izlazi,
Ko iz kotla sitom jarena.
13. Raspiruje dah mu ugljevlje:
Iz ralja mu suče modar plam.
14. U vratu mu snaga počiva:
A pred njime strah se prostire.
15. Trbuh mesnat tvrdo spojen je,
Ko saliven, ne koleblje se.
16. Srce ko kam sliveno mu je:
Sliveno ko žrvanj najdonji.
17. Kad se digne, hrabri plaše se:
I u nesvijest od stra padaju.
18. Udre li ga mač? — On s' odbija!
Ko i koplje, strijela, sulica!
19. Ko sječka je njemu željezo,
A mjed kao drvo otrulo.
20. Strjelica ga u bijeg ne tjera,
Kam iz praće za nj je slamčica.
21. Ko slamčica buzdovan mu je,
On se smije koplju bačenu.
22. Pod njime su oštri crijepovi,
Ore njima kao branom mulj.
23. Kad izroni, tad vri bezdana
Kao lonac; i Nil-more se
Muti poput vode u kotlu.
24. Za sobom trag sjajan ostavlja
Mislio bi da su talasi
Od bezdane sijedi postali!

25. Slična njemu nema na zemlji —
Stvora ko on, da je bez straha!

26. Prezire sve, što je visoko?
Car je nad svim zvijerjem ponosnim.

Svršetak Božjih govora.

I u ovoj glavi, kao i u prеđašnjoj, ima u podjeli stihova mala razlika između Masoretskog teksta i Vulgate, koja 1. stih jevrejskog teksta pribraja k posljednjem stihu (28) svoje pređašnje (40) glave. I ovdje, kao i u pređašnjoj glavi, držimo se jevrejske divizije stihova, jer je logičnija, i više se slaže s kontekstom.

1.—2. Ako već jednostavan Božji stvor ulijeva tolik strah, te ne smije stati preda nj, ni nadati se, da će ga moći uhvatiti, kako će onda smjeti stati pred Boga? Prva 2 stiha u gl. 41. jesu kao neki posljedak iz dojakošnjeg opisa krokodila.

4.—9. Krokodilov oklop sastavlja se od 27 nizova tvrdih ljusaka. Zubi su mu strahoviti, tim više, što nemaju usnica, koje bi ih pokrivale. Dugački su i vrlo oštri. U gornjoj čeljusti ima ih 36, u donjoj 30.

10.—13. Kada krokodil bude dulje vremena pod vodom, te najednom izroni, pojavljuju se fenomeni, pjesnički opisani u ovim recima.

14.—17. U 14b mj. »strah« Vul. ima »egestas« = siromaštvo, oskudica. Nadalje r. 15—17. Vul. prevodi ovako: »Udovi tijela njegova međusobno su spojeni. Ako bi tko bacio protiv njega munje, oni se ne bi pomakli na drugo mjesto. Srce njegovo tvrdo je kao kamen, i čvrsto kao kovački nakovanj. Kada se podigne, boje se anđeli, i uplašeni čiste se.« — Očito je, da se pod »anđelima« ne smiju razumjeti pravi anđeli (čisti dusi), jer šta bi se oni imali bojati, ili čak od straha »čistiti« pred jednim krokodilom, pa i pred samim Sotonom, ako bismo jevrejsku riječ »levijatan«, uzeli sa sv. Ocima u tom (krivom) značenju?

18.—21. Oružje, bilo od koje kovine, ne može nauditi krokodilu. Odbija se od njegova tvrda oklopa.

22.—26. U Vul. je nerazumljiv 22. r.: »Pod njime su zraci sunčani i stere si zlato kao mulj«. Inače, da se dobije barem neki smisao, treba u ovom, kao i u slijedećim retcima, sve Vulgatine »future«, prevoditi s prezentom. Ti se naime »futuri« imadu tumačiti prema pravilima jevrejske gramatike, a ne latinske. Pod »bezdanom« u 23. r. ima se razumjeti duboka rijeka Nil (Vul.: profundum mare). Kada krokodil izroni iz vode, ona tako uzavre, te postane kao bijela (»sijeda«). Slično kao iza vijka modernih brodova. Gotovo svi stari tumačitelji vidjeli su također i pod »levijatanom« opisana samoga Sotonu. Zavele su ih na to riječi, što smo ih gore u 17. r. naveli prema Vulgati, i onda još napose riječi na koncu opisa u 26. r., koje u Vul. glase: »On je kralj nad svim oholitim sinovima«, t. j. vragovima, koji su sagriješili ohološću, i nad njihovim pristašama među ljudima. No, pod »oholitim sinovima« mogu se ovdje razumjeti jedino ponosne i plemenite grabljive životinje. Isp. Job 28, 8, gdje se jevrejske riječi »bene šahac« (Vul.: filii institorum, mj. superbiae (Institor = torbar, staretinar, kramar) upotrebljavaju kao sinonim sa jevrejskom riječju »šahal« = lav. Nema dakle tu ni po bližem, ni po daljem kontekstu, ni govora o Sotoni, ili o njegovim pristašama.

42. GLAVA.

Job priznaje svoju lakoumnost (lakomislenost), i kaje se. Bog izjavljuje, da je Job nedužan. Povraća mu i udvostručuje prijašnju sreću i blagostanje.

1. Tada Job odgovori Gospodu i reče:

(*Metar: 4 + 5 = 9*).

2. »Znam, da možeš sve — i ne treba,
Da razmatraš svojih osnova!
3. Tko je to, što svjet zamračuje
Nerazumno? — Zato izjavljujem:
Shvatio da nijesam ništa ja!
Prečudesno to za mene je:
I ja *velim:* Ne razumjem!
4. No, slušaj me, kad uzgovorim:
Kad pitam Te, Ti pouči me!
5. O Tebi sam slušao ušima:
A sada Te vidim očima!
6. Riječi svoje zato poričem:
Kajuć se u prah' i pepelu.«

Epilog.

7. A kad je Gospod svršio svoje riječi Jobu, reče Elifazu Temancu: »Raspalila se moja srđba na tebe i na tvoja dva prijatelja, jer nijeste govorili o meni pravo kao moj sluga Job.

8. Zato uzmite sada sedam *mladih* junaca i sedam ovnova, i idite k mojemu sluzi Jobu, i prinesite za se paljenicu žrtvu, a moj sluga Job neka se za vas moli, jer samo iz obzira prema njemu ne ću vas kazniti, što nijeste govorili o meni pravo, kao moj sluga Job.

9. I pođu Elifaz Temanac i Bildad Suhejac i Sofar Namaćanin, i učine, kako im je naložio Gospod. I obazre se Gospod na Joba.

10. I Gospod opet postavi Joba u pređašnju *sreću,* kada se je pomolio za svoje prijatelje; i umnoži Jobu dvostruko sve, što je *prije* imao.

11. Tada dođu k Jobu sva njegova braća i sestre i prijašnji znanci, te učine s njim gozbu u njegovoj kući, i sažaljavajući ga, tješiše ga za sve zlo, što ga je Gospod pustio na nj; potom mu dadu svaki po kesitu novaca i po zlatnu grivnu.

12. I Gospod blagoslovi Jobov pošljedak većma nego početak, te je imao četrnaest hiljada ovaca i šest hiljada deva i hiljadu pari volova i hiljadu magarica.

13. I imao je sedam sinova i tri kćeri.

14. I prvoj je nadjeo ime Jemima, a drugoj Kesija, a trećoj Keren-Hapuha.

15. I nije bilo po svoj zemlji tako lijepih žena, kao Jobove kćeri; i otac im je dao baštinu među njihovom braćom.

16. Poslije je poživio Job još sto i četrdeset godina, i vidio sinove i unuke do četvrtoga koljena.

17. Potom umre Job star i sit života.

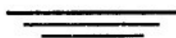
1.—6. Job u poniznom odgovoru opetuje najprije one riječi, što ih je Bog izrekao na njegovu adresu u početku svojih govora (38, 2) u vezi sa prijašnjim Jobovim riječima u toku dispute sa prijateljima. Job se sada kaje za njih u prahu i pepelu pred Gospodom, koji se udostojao pokazati mu se vidljivim načinom. Iza 6. r. slijedi Epilog r. 7—17. pisan opet prozom, kao i Prolog 1, 1—3, 2.

7.—9. Kao Prolog (1, 1—3, 2), tako i Epilog (42, 7—17) pisan je prozom. Bog kori tri prijatelja, i traži da dadu zadovoljštinu za svoj grijeh. Obraća se Elifazu, jer je bio najstariji i prvi započeo disputu. Prijatelji su doduše o Bogu kazali mnoge i lijepe stvari, a s druge strane i Job je kadkada prevršio mjeru, kako smo vidjeli. Krivnja trojice prijatelja bila je u tom, što su smatrali, da su nevolje na ovome svijetu uvijek kazna za grijeh, i prema tome, da je Job morao biti velik zločinac. Međutim, sada Bog jasno pokazuje, kako je takva nauka kriva, i zaključci iz nje izvedeni, da su lažni. Prema tome učinili su zlo, što su ih branili, usprkos Jobova protivljenja. U pogledu Elijuja, Bog ga ne spominje izrijekom, jer je, izuzevši krivi sud o Jobu, inače govorio po istini, iako ne s onom jasnoćom, koja bi se željela. Na svaki način ukori upravljeni trojici prijatelja protežu se i na Elijuja, ukoliko je imao nepovoljno mišljenje o Jobovoj nedužnosti. S druge strane Jobova nauka, da nevolje nijesu uvijek kazna za grijeh, u sebi je istina. Ako je Job tu i tamo pogriješio štogod jezikom, ima se odbiti na prevelike boli, što su ga stigle, a da nije znao ni sam zašto.

Kao što prije u Prologu, tako i ovdje u Epilogu daje Gospod Jobu isti častan naziv :»moj sluga Job«, najbolji znak, da mu je Job ostao usprkos svih kušnja vjeran. Iz r. 8. vidi se, kako je Bog počastio Joba time, što ga je postavio posrednikom i svećenikom u ekspijaciji grijeha sa strane njegovih prijatelja. Oni, koji su ga prije osudili kao bezbožnika, prisiljeni su sada ići k njemu, kao k Božjem prijatelju, da postignu Božje milosrđe. Prema broju junaca (7) možemo zaključiti i na veličinu grijeha trojice prijatelja prema Jobu. No, ta žrtva ipak ne bi bila dostatna, da se nijesu s njome ujedinile Jobove molitve. Pošto je Bog sam postavio Joba posrednikom za njegove prijatelje, i njegovo posredovanje proglasio djelotvornim (efficax), dogmatici gledaju u ovom tekstu klasičan dokaz za katoličku dogmu o posredovanju svetaca na drugom svijetu.

10.—15. Kada se Job pomolio za svoje prijatelje, i ponizio se pred Bogom, primio je sve u dvostrukoj mjeri. No, ta zemaljska dobra samo su slika onoga blaženstva, što ga je Bog rezervirao Jobu za njegovu vjernost, na drugome svijetu. Sada, kad mu je Bog

opet povratio sreću, posjetiše ga i braća i sestre, i znanci, koji se prije nijesu ni maknuli, kada mu je bila potrebna njihova pomoć i utjeha. Počastiše ga po istočnom običaju novcem (kesita = vrijednost jedne ovce) i grivnama. Vremeniti blagoslov bio je za Joba znak i zalog vječnog blagoslova i života. Bog mu je, prema starozavjetnoj ekonomiji, ne samo povratio sve, što je izgubio, nego mu je još i dodao mnoga dobra. »Jemima« = Danica (pl. od »jom« na koncu sa aram. artikulom, »Keci'a« = mirisava biljka, Laurus Cassia), »Keren happuch« = posudica sa crnom šminkom za trepavice i obrve. Sv. pisac posebice ističe baštinu Jobovih kćeri među braćom, jer tog običaja nije bilo u Izraelaca, nego je bio kod Arapa, i kasnije u Rimljana. U svemu, kažu, živio je Job 240 godina. Tako barem LXX. (42, 16).

MORAL BEZ RELIGIJE.

SUMMARIUM.

In der Ablehnung des herkömmlichen Gottesgedankens gehen die Meinungen sehr auseinander. Im Gegensatz zu den Vorkämpfern des atheistischen Materialismus belieben heutige Denker die Begriffe »Gott« und »Religion« beizubehalten, allerdings unter vollständiger Aushöhlung ihres eigentlichen Gehalts, lediglich mit der Absicht und in der Hoffnung, sich auf diese Weise dem Verdacht der »Gottlosigkeit« im Sinne von Unsittlichkeit oder Sittenlosigkeit zu entziehen. So erfährt denn das Begriffspaar »Gott — Religion« eine rein weltimmanente Deutung, die sich zurückführen lässt auf die bekannte Grundthese der von der Kirche als irrig verurteilten religionslosen Moral. Wird der Religion die Ausrichtung auf Gott als transzendente Person genommen, so ist damit ihre innere Sinnstruktur zerstört.

U doba, kad se krivo mislilo, da je pozitivistički materijalizam naučno dokazan, javili su se različni mislioci, koji su prema svojoj krivoj pretpostavci sasvim dosljedno zastupali ateizam, te proricali propast kršćanstva i uopće svake religije. Danas je situacija druga. Ima priličan broj mislilaca, koji otvoreno niječu opstojnost osobnog Boga, besmrtnost ljudske duše i mogućnost vječnog života, ali koji se zato ipak neprestano služe pojmovima »Bog« i »religija«, dakako isključivo s namjerom, da na taj način od sebe odbiju sumnju »bezboštva« u smislu nećudorednosti. S tipičnim pretstavnicima takvog mišljenja moramo se upoznati.

»Božansko doživljavanje«.

Potpuno negativan stav prema Bogu i religiji, a naročito prema kršćanstvu i rimskom katolicizmu zauzima Matilda L u d e n d o r f f.

Matilda Ludendorff, rođena Spiess, rodila se 4. listopada 1877. godine u Wiesbadenu. Od 1898.—1902. studirala je medicinu. Njeni prvi spisi filozofskog i religijsko-filozofskog sadržaja publicirani su pod imenom njenog prvog muža von Kemnitz. 1925. godine udala se kao druga žena za poznatog vojskovođu iz svjetskog rata generala Ericha

Ludendorffa, s kojim je počela izdavati časopis »Am heiligen Quell Deutscher Kraft« (München), i to kao jedini časopis, u kojem su pisali general i njegova gospođa. Osnovali su također posebnu nakladu i knjižaru u Münchenu, koje se bave tiskanjem i raspačavanjem knjiga naročitog tipa, uglavnom knjiga protivukršćanskog sadržaja. Popis svih djela i članaka Matilde Ludendorff do 1. kolovoza 1937. nalazi se na str. 328—337 u dodatku djela »Mathilde Ludendorff ihr Werk und Wirken« herausgegeben von General Ludendorff, München 1937.

Matilda Ludendorff ima svoj naročiti način izražavanja, koji je pola idealistički pola fenomenološki, a koji jasnoću misli često žrtvuje pjesničkom zanosu i pjesničkim slutnjama. Kad se na pr. Bog u njenim spisima zove »bit svih pojava«, onda je taj izraz po smislu neki nadomjestak za »prvi uzrok« ili »prarazlog« s izvjesnim idealističko-fenomenološkim prizvukom, nadomjestak za pojmove, kojima se obično služe oni filozofski sistemi, kojima je još iskreno stalo do dokazivanja i opravdanja egzistentnog osobnog Boga. No ako pitamo za točno značenje navedenog izraza, onda moramo ustanoviti, da se pod prividno pozitivnim pojmom krije pravi vjerski nihilizam, da se naime tradicionalni pojmovi »Bog« i »religija« upotrebljavaju u sasvim novom, u stvarno negativnom značenju. Ne stojimo pred protivnikom, koji samo krivo shvaća Boga i religiju, nego pred protivnikom, koji ih stvarno potpuno zabacuje, ali kojem ide u račun, da se usprkos tom negativnom stavu prema njima i nadalje služi njihovim imenima, tobože zato, što je s tim imenima skopčan dobar glas u moralnom smislu.

Kad govorimo o nauci, koju zastupa Matilda Ludendorff o religiji i Bogu, moramo imati na umu, da se njen pojam »Gotterleben« ne može točno prevesti. Trebalo bi misliti da taj pojam označuje način, na koji čovjek u sebi doživljuje Boga. No u ovom slučaju je »Bog« samo obični nadomjestak za imanentno-ljudske vrednote, kako ćemo odmah vidjeti, tako da se ne bi ni smjelo govoriti o nekom »božanskom doživljavanju«. Mi ćemo ipak zadržati taj zadnji izraz kao najprikladniji prijevod izraza »Gotterleben«, samo što kod toga ne smijemo zaboraviti, da se radi o pravom imanentno-ljudskom, iako možda vrlo svečanom ili uzvišenom doživljavanju. Jer božansko doživljavanje ili pravi božanski život u nama nije drugo, nego naše vlastito plemenito djelovanje i osjećanje, naše traženje istine i doživljavanje ljepote prirode i umjetnosti (M. Luden-

dorff, Höhenwege und Abgründe, Zwei Einführungvorträge in Deutsche Gotterkenntnis, München 1937, str. 6). Ista misao u drugom obliku: Nikad ne možemo formirati »pojam o Bogu«, Boga možemo samo doživljavati, u tom je sva njegova opstojnost; izvan svemira ili svijeta pojava Boga nema svijesti — »čovjek je jedina svijest Boga« (M. Ludendorff, Schöpfunggeschichte, 8—11. Tausend, München 1934, str. 94). Da ne bi preostala nikakva sumnja obzirom na to osnovno pitanje, neka bude navedena još jedna karakteristična rečenica: »Wir nennen also das Wesen aller Erscheinungen des Weltalles «Gott» oder auch das «Göttliche» unter besonderer Betonung, dass dieses Wort für uns nicht das allergeringste mit einer Gottvorstellung (weder theistischer noch deistischer, noch pantheistischer Art) der verschiedenen Religionen zu tun hat« (M. Ludendorff, Aus der Gotterkenntnis meiner Werke, München 1935, str. 24, zatim vidi str. 34; poredi također djelo: Triumph des Unsterblichkeitwillens, Umgearbeitete Auflage, 4.—6. Tausend, München 1931, str. 273). U svemiru nema osobnih bogova niti osobnog Boga, koji bi stanovao negdje izvan svijeta i upravljao njime. Najveća je naša religiozna zabluda u tom, što tražimo neki oslonac izvan naše duše ili što priznajemo upravljanje nekog osobnog Boga negdje na nebesima (M. Ludendorff, Deutscher Gottglaube, 23.—25. Tausend, München 1932, str. 20).

Usprkos tom Matilda Ludendorff govori o mogućnosti spoznaje Boga, a tvrdi, da je ta mogućnost dovoljno dokazana našim vlastitim životom i vjerom svih naroda. Samo što spoznaju Boga ne smijemo shvatiti niti u smislu dogme, koja da je često u protivurječju sa činjenicama, niti u smislu sistematske filozofske spoznaje, koja tobože često konstruira svoje tvorbe neovisno o stvarnosti. Svi znamo za neko imanentno božansko doživljavanje u nama, a moguće je doći do spoznaje, da je to doživljavanje u skladu s pojavama svemira, ukoliko ih opažamo u našoj okolini, kao i s pojavama drugih ljudskih duša. Tim se želi reći, da doduše ne može biti čisto razumske ili prave racionalne spoznaje Boga, ali da je ipak moguće da razumskim znanjem »protumačimo« navedeno božansko doživljavanje u nama. Drugim riječima, primat ima neko iracionalno božansko doživljavanje, a sekundarno je njegovo tumačenje pomoću razuma: »Gott mit der Vernunft zu begreifen,

ist unmöglich, Gott durch die Synthese des Gotterlebens in uns mit Wissen der Vernunft zu erkennen, ist dagegen möglich« (M. Ludendorff, Ist Gotterkenntnis möglich? Ein Wort der Klärung zum Deutschen Glaubensringen, München 1934, str. 13).

Kad Matilda Ludendorff u naprijed spomenutoj knjizi »Deutscher Gottglaube« govori o tom, kako ona sebi zamišlja njemačku vjeru u Boga, ističe, da svaki pojedinac ima svoju »eingeborene Gotteinsicht« (str. 26) ili »eingeborene Gottweisheit« (str. 59), a da uopće nije potrebno da budemo u nekoj obvezi prema Bogu ili da sklopimo neki savez s njim: »Wir kennen nur Gotterleben und Gottweisheit und den aus diesen geborenen Gottglauben« (str. 5). Bog »produševljuje« svemir — biljke, životinje i čovjeka (str. 54). Bog živi u čovjeku, zato je čovječji bitak dobar (str. 30).

Ova se nova spoznaja Boga ni najmanje ne odnosi na mogućnost ili eventualnu egzistenciju nekog transcendentnog božanstva u tradicionalnom smislu. Matilda Ludendorff je uvjerena, da je očito kriva nauka o egzistentnim božanstvima, na kojoj se uglavnom temelje svi historijski oblici religije. Uvjerena je također, da su naročito glavne istine kršćanstva obične zablude, a da je moguće dokazati to bilo s prirodoznanstvenog bilo s filozofskog stanovišta. Došlo je vrijeme, tako nastavlja, da razum više ne shvaća smrt kao kaznu, vrijeme, da je razum prepoznao činjenicu smrti u njenoj protivnosti prema volji za besmrtnim životom. To novo shvaćanje smrti ne znači samo novi oblik ili novi stupanj produhovljenja, nego također »načelno drugu spoznaju Boga budućnosti«. Prema takvom shvaćanju trebali bismo se doduše odreći riječi »Bog«, jer se tim izrazom stvarno karakteriziraju krive nauke o nekom osobnom Bogu ili o osobnim božanstvima, koji kao da odlučuju sudbinom čovjeka. Međutim to ne smije činiti mislilac, tako izričito naglašuje Matilda Ludendorff, — mislilac, koji priznaje i brani dobro u čovjeku, da ga ne bi ljudi proglasili »bezbožnim materijalistom«. Odreći se upotrebe riječi »Bog«, to bi značilo ostaviti pobjedu svećenstvu i njegovim krivim religijama (M. Ludendorff, Triumph des Unsterblichkeitwillens, str. 111—120). — Ukratko: Pod pojmom »spoznaje Boga« brani se ovdje samo još vjera u etički značaj ljudske naravi, činjenica, da je čovjek u sebi dobar i da je

moguće spoznati dobro u njemu. U tom se smislu onda i prikazuje »čudnovata spoznaja naravne smrti« kao veliko bogatstvo »nove spoznaje Boga« (str. 168).

U shvaćanju čovjeka i duše Matilda Ludendorff se poziva na prave evolucionističke principe, ma da se ona ujedno brani protiv tumačenja evolucije u smislu darvinističke teorije selekcije, jer se po njenom uvjerenju postanak novih vrsta ne može tumačiti borbom za opstanak, nego samo nekom zagonetnom »teološkom voljom«. Značajno je za njen stav također to, da zabacuje Nietzscheovog »nadčovjeka«; tog razvitka naprosto nema, život svršava ovdje na ovoj zemlji i u ovim sadašnjim poznatim oblicima.

Mehanističko je tumačenje evolucije zabluda. Da je razvitak vodio do neke svjesnosti, treba pripisati činjenici, da je u živim bićima »neka volja« u teleološkoj djelatnosti sebi osigurala svoj novi oblik, i to možda čak na nesvijestan način. Neka se o tom izjasni sama Matilda Ludendorff:

»So hat uns die Entwicklunggeschichte die herrliche Möglichkeit gegeben, nicht wie die Vergangenheit zu sprechen: ich glaube an einen Gott, sondern sagen zu dürfen: ich weiss, dass jedes Lebewesen, ja alle Erscheinung des Weltalls die Erscheinung unsichtbaren Gehaltes, des Göttlichen ist, dass dieses sich in den sterblichen Somazellen der Vielzeller die Formwandlungen, die Entwicklung aus dumpfester Unbewusstheit zur höchsten Bewusstheit des Menschen erzwang« (Triumph des Unsterblichkeitwillens, str. 198).

Iluzija je govoriti o besmrtnosti ljudske duše. Sve religiozne zablude, prema kojima bi čovjek kao individualno biće poslije smrti imao neki vječni život, koče božansko. One ne daju čovjeku, da još ovdje u svom pravom i jedinom životu doživljuje sve vrednote, to jest da ispuni smisao i da postigne svrhu svog života odnosno da živi u skladu sa »božanskim željama«. Oživotvorenje tog čisto etičkog, ovozemnog života, to je život »samostvaranja«, božanski život u nama, božansko doživljavanje:

»Menschenseele, fast droht dein Gefäss zu brechen, wenn du das Wesen der Gottheit durch Selbstschöpfung nach den Harmonien der Weltallschöpfung in dich bannen darfst, Gott bist, solange du atmest und in der Weise wie Gott selbst, sich einst am Ende der Tage verhüllen wird, erhaben im Tode schwindest!« (M. Ludendorff, Selbstschöpfung, Leipzig 1927, str. 210). — »Und jetzt wird es sich zeigen, wer von uns, der bis hierher mit uns ging, die Wahrheiten der Entwicklungge-

schichte wirklich erfasst hat. Wenn die Tatsache von der Unvermeidlichkeit des endgültigen Absterbens aller Körperzellen der Vielzeller im natürlichen Tod wirklich in sein Denken überging, wenn er erfasste, dass das Erleben der Seele unlöslich gebunden ist an die Daseinsmühen all der dienenden Zellen unseres Zellstaates, so weis er: das Bewusstsein erlischt für immer, wenn dieser Zellstaat im natürlichen Tode wieder zur anorganischen Substanz, zur nichtbewussten Erscheinung abgebaut wird. Er weiss, dann ist ihm noch nicht einmal mehr das stumpfe Erleben des Einzellers möglich. Er weiss, die Erscheinungform, die wir «Ich» nennen, ist dann für immer erloschen... Der Wille zur Wahrheit mache uns stark, auch im herbsten Verluste eines uns nahen Menschen zu erkennen, dass die Persönlichkeit über den Tod hinaus nicht leben kann!« (Triumph des Unsterblichkeitwillens, str. 263—264 i 265).

Nije li to najkrutiji materijalizam, koji po svojim principima znači nijekanje pravog duhovnog života te prema tome i prave religioznosti? Zato je onda jedino dosljedna slijedeća paradoksna tvrdnja: Besmrtnost, carstvo vječnog života, mogla je duša postići samo do časa smrti, jer je samo do tog trenutka mogla svijesno doživljavati božansko. Individualno biće nije besmrtno... Besmrtna je samo bit pojave »čovjek« (Triumph des Unsterblichkeitwillens, str. 266). Besmrtnost individualne duše značila bi za božansko »previše tjesnosti«. Činjenicom, da čovjek neizbježivo mora umrijeti, sačuvano je svijesno božansko doživljavanje od takve tjesnosti (M. L u d e n d o r f f, Aus der Gotterkenntnis meiner Werke, str. 28). Kod takvih i sličnih izjava misli se, da čovjek želi što više i što intenzivnije proživljavati svoj ovozemni život, osigurati sebi »božansko doživljavanje«.

Prema takvim pretpostavkama nije čudno, da je religija u smislu odnosa ljudi prema Bogu gora od pseudokulture (M. L u d e n d o r f f, Das Gottlied der Völker, Eine Philosophie der Kulturen, München 1936, str. 352). Religije su se udaljile od božanskog doživljavanja, duboko su pale. Kao na svim drugim područjima, tako i ovdje spoznaja može značiti izbavljenje (str. 351). Religije su također skrivile, da su se od kulture i kulturnog stvaranja udaljili ljudi, koji bi po svojim sposobnostima bili pozvani da budu nosioci kulture. Religijama je čak i samo božansko doživljavanje bilo ozbiljno ugroženo (str. 358). Religija je najneumjesniji napadaj razuma na božansko. Božansko se naime ne može niti umom shvatiti, niti opisati, niti naučavati ili drugima nametati odnosno zapovijedati (str. 323).

M i t je već neki napadaj uma na nepovredive, svete granice božanskog. Zašto? Zato, što u mitu razum već pokušava dati odgovor na pitanje o podrijetlu svijeta i čovjeka, na pitanje o smislu našeg bitka. Zato treba zabaciti mitsko mišljenje — ili po riječima u originalu: »Das aber darf nicht sein, das ist Frevel am Göttlichen, hier kann nur Erkenntnis Erlösung geben, hier dürfen nur Forschen und Gotterleben im Einklang hindringen zur Klarheit« (str. 331). Drugi i sudbonosniji napadaj na nepovredivo područje božanskog treba tražiti u religiji. Ona je još smjelija od mita. Religija se naime služi razumom, da bi pronašla čak bit božanskog. Ona stvara predodžbe i pojmove o Bogu, izmišlja svakojake nauke o sudbini čovjeka, o smislu njegove smrti i o biti božanskog. Koliko imamo više razumske nauke o božanskom i o odnosu čovjeka prema njemu, toliko je mit više postao religijom (str. 332). Sad mirne duše smijemo dodati slijedeću opasku: Kao što treba zabaciti mitsko mišljenje, tako isto i još više treba zabaciti religiozno mišljenje u tradicionalnom smislu riječi. Ta opaska samo izričito i u novoj suvislosti ponavlja nešto, što je naprijed već na drugi način rečeno.

»Duša čovjeka je vječni Bog« (M. v. Kemnitz, Des Menschen Seele, Pasing vor München 1926, str. 16), kršćanska vjera u Presveto Trojstvo je pravi nesmisao — »ein Vernunftwidersinn« (str. 239) —, Božje Providnosti naprosto nema, jer svaki je čovjek sam isključivi gospodar svoje sudbine; takve i slične tvrdnje tipično karakteriziraju religijsko-filozofsku ideologiju Matilde Ludendorff. Značajno je također, da i sam general Ludendorff ističe, da je filozofija njegove gospođe postala »spoznajom Boga«, ali da to zapravo znači »spoznaju biti svih pojava«, u pojedinostima — nijekanje vjere u opstojnost nekog osobnog Boga, koga bismo razumom shvatili i koji bi bio gospodar naše sudbine, kao i nijekanje vjere u život poslije smrti (u djelu »Mathilde Ludendorff«, str. 317).

Poput religioznih konfesija sastavila je Matilda Ludendorff neku vrstu vjerovanja svoje filozofije ili »spoznaje Boga«. To se vjerovanje navodno osniva na čistom znanju, a ono se nikako ne smije shvatiti u smislu dogme. Ono obuhvaća ove četiri točke:

1. Beskrajni bitak imaju samo najjednostavnije (jednostanične) biološke tvorbe, dok svako živo tijelo mora umrijeti. —

2. U svim tijelima dobila je volja za besmrtnošću činjenicom, da moraju umrijeti, poticaj da si izvojšti oblike više svjesnosti, čak oblik svjesnosti čovjeka. — 3. Prema tako dobivenoj svjesnosti može čovjek, dok živi, svijesno doživljavati umom neshvatljivu bit stvari, naime božansko, genijalnost ili, kako bismo također mogli reći, »Boga«; na taj način može čovjek prije smrti ispuniti svoju volju za besmrtnošću. — 4. Ljudi su svojim umom jedina svijest pojavnog svijeta, genijalnošću mogu se pojedinci do časa smrti sami oblikovati u jedinu svijest Boga, a prema tome mogu vlastitom snagom doći do savršenosti (M. Ludendorff, Triumph des Unsterblichkeitwillens, str. 278—279).

Kako se vidi, Matilda Ludendorff polazi od uvjerenja, da su krivi kršćanski pojmovi o Bogu, duši, vječnosti i t. d., a u stvari brani obični materijalizam. Ona je također uvjerena, da vjera u vječni život diktira čovjeku preziranje i obescjenjivanje zemaljskog života i njegovih kulturnih dobara. Ne može se poreći, da su neki revni asketi u tom pogledu zbilja pogrešili. Čak se može priznati, da su čitave škole i epohe išle putem, koji nije bio u svakom pogledu ideal Crkve, koja zato češće i sama upozorava riječima: »Est admirandum, non imitandum!« Pretjerana praksa pojedinih asketa ili asketskih škola, koja je uostalom u konkretnim slučajevima obično psihološki mnogo razumljivija nego što se u prvi mah čini, ne može kompromitirati načelno držanje i naučavanje Crkve. Krivo ili jednostrano ili pretjerano primjenjivanje njenih načela ne tereti nju samu, već samo pojedince i njihove sljedbenike. Crkva na pr. ne naučava prezir svijeta u strogom značenju te riječi, već jedino traži da se sva dobra ovoga svijeta ocjenjuju i upotrebljavaju prema njihovoj pravoj ili objektivnoj vrijednosti. Ima slučajeva, u kojima zastupnici ovozemne kulture pokazuju veće »uspjehe«, ali tim još nije rečeno da je njihov stav egzistencijalno ispravan. Tako na pr. može biti velikih sportskih uspjeha na različnim područjima života, čim još nije rečeno da je zato sportski način života egzistencijalno najispravniji ili jedino ispravan. Sport ima svoju veliku životnu vrijednost, ali zato život nije sport. Naša je zadaća uvijek ta, da svoje djelovanje i svoj život mjerimo mjerilom istine, a ne mjerilom uspjeha.

Konačno ne stoji, da čovjek koji vjeruje u vječni život nužno zanemaruje ovozemne vrednote. Pravi kršćanin vrlo dobro zna, da je vječni život u smislu Kristove nauke doduše dar Božje ljubavi, ali da se njegov zemaljski život sa svim iskrenim nastojanjem i moralno vrijednim djelovanjem ne odnosi indiferentno prema mjeri i stupnju savršenstva u vječnom životu.

»Religija budućnosti«.

Da su sve religije samo privremeni pokušaji rješavanja problema, kako se čovjek mora odnositi prema egzistenciji, a da će stvarno i definitivno rješenje tog problema sasvim drukčije izgledati, to stanovište zastupa prirodoznanstveni teoretičar Hugo D i n g l e r (rodio se 7. srpnja 1881 u Münchenu, od 1933. profesor na Tehničkoj visokoj školi u Darmstadtu) u svojoj knjizi pod naslovom »Von der Tierseele zur Menschenseele, Die Geschichte der geistigen Menschwerdung« (Leipzig 1941). Ako se uopće može zauzeti sasvim negativan stav prema religiji, onda sigurno najbolje na osnovu Dinglerovih duševno-evolucionističkih premisa, prema kojima se čovjek kao duhovno biće smatra rezultatom običnog razvitka iz nižih oblika. Na Dinglera je u mnogom pogledu utjecao materijalist Wilhelm Ostwald. U doba pozitivističkog materijalizma bio je običaj kod zastupnika evolucionizma pozivati se na izvjesne paleontološke nalaze ili na bilo koje »činjenice«. Evolucionizam je vrijedio kao činjenicama dokazana nauka ili barem kao sistem, koji se za svoje opravdanje može pozivati na neke činjenice. Kod Dinglera stvar stoji drukčije. On se prije svega ne bavi somatskim pojavama. Niti se on uopće poziva na znanstveno utvrđene činjenice. Kod njega su, kako se čini, samo »logičke nužnosti« mjerodavne. Zato ipak naglašuje, da se u njegovu razlaganju prvenstveno radi o »p o v j e s n o m v i d u« (str. 324), te da je htio steći »povjesno razumijevanje« religijskog problema (str. 394). U stvari je njegova metoda slijedeća: Historijski se moralo dogoditi ono, »što je pod izvjesnim datostima bilo logički moguće i prema okolnostima potrebno« (str. 165); jer iako o ranoj kulturi nemamo znanja na osnovi iskopina, ipak i čisto logičkim razmišljanjem možemo doći do apsolutne sigurnosti o različnim uvidima u historijsko događanje (str. 48—49 i 53). Ta je metoda najbolje karakterizirana ovim

riječima: »Der hier geschilderte Weg ist in der Tat der einzige, den wir uns für die Entwicklung des Vormenschen aus den äffischen Vorfahren denken können. Deshalb muss es auch der wirklich eingeschlagene Weg gewesen sein« (str. 28, od samog pisca podvučeno!). Ukratko: Ne može se zamisliti nikakva druga mogućnost; zato je ta jedina mogućnost ujedno historijska stvarnost.

Taj je princip, razumije se, ispravan samo u pretpostavci, da znamo za sve uvjete i okolnosti nekog događanja, a potrebno je također da je uistinu dokazano, da se radi o jedinoj ili isključivoj mogućnosti. No upravo to nije slučaj, kad se bavimo pitanjem pračovjeka i njegove »kulture«. Dinglerova se apodiktička tvrdnja o jedinoj mogućnosti isključivo osniva na njegovoj evolucionističkoj predrasudi, prema kojoj se stvarna problematika niti vidi niti rješava, već površno likvidira »sasvim genijalnim otkrićem prirode« (str. 10) ili praznom tvrdnjom, da je netko »jednog dana« otkrio... (str. 123), da se nešto »dogodilo tako« (str. 99), da je »moralo biti« (str. 60, 90, 99 i t. d.) ili slično. Zar je prema takvom načinu tumačenja još čudno, da su na pr. poznati Köhlerovi majmuni upotrebljavali različne predmete kao sredstvo za postizavanje izvjesne svrhe (str. 23), štoviše, da je ova upotreba običnog oruđa bila »sasvim naravan čin« tih majmuna (str. 30)? Čini se, da Dingler ne poznaje protivne kritike. Niti je prema tom tumačenju komično, da je govor o »duhu« psa (str. 41) ili da razvojna linija od majmuna do čovjeka prvenstveno pokazuje, da se neprestano morao povećati broj središta u mozgu (str. 46). Naivna tumačenja, ali dosljedna prema postavljenom metodičkom načelu!

Budući da Dingler prosuđuje problem Boga i religije s tog nenaučnog stanovišta, kako se danas može i mora reći, to ga mirne duše smijemo ostaviti u uvjerenju, da su svi dosadašnji historijski oblici religije bili stranputice, prave zablude, prazno carstvo fantazije — jedna faza u razvitku ljudskog roda, u kojoj s jedne strane nije više bilo instinktivnog reguliranja života kao u životinja, dok s druge strane čovjek još nije imao sigurnih smjernica (str. 350—351) ili trajne sigurnosti, koja je tobože danas moguća pošto smo upoznali zakone života (str. 362). Neka se Dingler tješi ovom svojom neskromnom konstatacijom: »Diese Erkenntnis der Lebensgesetze aber brachte erst das 19. und 20. Jahrhundert, und die strenge Methodik des

deutenden Denkens wurde erst durch meine Untersuchungen aufgestellt« (str. 362). Ta utjeha može njemu koristiti, a znanosti neće nauditi, jer sa znanstvenog stanovišta svijet danas sudi drukčije. Jedino treba žaliti zloupotrebu riječi »religija«, jer će se samo još povećati zbrka, koja je već i inače tako velika u ovom najozbiljnijem problemu čovječanstva.

Čovjek, koji je više nego životinja, to jest koji vjeruje u duhovnost svoje duše, jedva će se zadovoljiti Dinglerovim »trajnim i sigurnim rješenjem«, koje otprilike glasi ovako:

Čovjek konačno zna, da nosi nebo i pakao u samom sebi i u znanju za svoja djela i njihove posljedice kod drugih ljudi. On živi za jednu svrhu, koja mu može donositi radost i trpljenje, ali je uvjeren, da je oboje samo od sporednog značenja obzirom na njegov životni pravac. Prazna obećanja za ličnu sreću njegove izolirane duše ne mogu ga mamiti, niti ga mogu zastrašiti prijetnje s tjelesnim mukama, što bi ih tobože imala da izdrži njegova od tijela odijeljena duša, kad se radi o tom, da na najbolji način teži za svojom životnom svrhom. Sve je to njemu pusto djetinje naklapanje i maštanje; ono nema ništa zajedničko s njegovim jasnim etičkim putem. Njemu nije potrebno, da umjetno u sebi uzdrži predodžbu, premda je uvidio njenu nemogućnost, da njegova individualna duša osobno živi u sve vijeke kao jedno odijeljeno izgubljeno individualno biće. Njega dovoljno zadovoljava i tješi sigurnost, da se uspomena na njega i posljedice njegovih čina slijevaju u veliku rijeku, što je sačinjava put njegove nacije i čovječanstva kroz povijest. Njemu je jasno, da ne mogu sve kapljice, što ih ta rijeka nosi, imati trajnu posebnu egzistenciju, ali da zato svaka kapljica nužno pomaže ili pridonosi, da se formira ta velika rijeka, u kojoj je on za uvijek sadržan (str. 376—377).

Prema tome bi trajno i sigurno religiozno rješenje prvenstveno bilo u nijekanju ljudske duše kao besmrtnog individualnog bića. U toj pretpostavci naravski nemaju smisla dosadašnji klasični historijski oblici religioznosti, prema kojima se radi o odnosu besmrtne ljudske duše kao individualnog bića prema vječnom osobnom Bogu, i to ne o odnosu izolirane ili odijeljene duše, nego zapravo o odnosu cijelog čovjeka prema Bogu. Samo se pitamo, s kojim se pravom onda Dingler još služi pojmom religije, kad je njegovo stanovište bitno nijekanje

religije u tradicionalnom smislu riječi? Čim znamo za njegov čisto pozitivističko-evolucionistički nazor o čovjeku, suvišna je svaka daljnja riječ o religiji. Njegovim se nazorom nema baviti filozofija religije, nego kozmologija i psihologija.

Sličnu »religiju budućnosti« načelno propovijeda i Th. Ring u djelu »Der Mensch im Schicksalsfeld« (Stuttgart—Berlin 1941, naročito str. 285), za koje je teško reći, da li više umara svojim sadržajem ili svojim stilom.

»Bog će umrijeti za uvijek«.

U red mislilaca, koji načelno niječu objektivni temelj i opravdanost religioznosti u tradicionalnom smislu, treba također uvrstiti Janka Janeva, pisca bugarske narodnosti. Njegovi su spisi kulturno-političkog značaja. Mi ćemo se ovdje u smislu naše zadaće ograničiti na to, da naprosto registriramo glavna religijsko-filozofska načela, koja su jasno izrečena u djelima spomenutog filozofa i političara.

Kršćanstvo treba optužiti zbog nauke, da postoji vječni život; to naime slabi dinamiku zemaljskog života (J. Janeff, Der Mythos auf dem Balkan, Berlin 1936, str. 20). — Judaizam i katolička ideja stoje u uskoj suradnji (str. 136). — »Povijest nije objava, nije Božje djelo; ona je djelo naroda. U početku bijaše narod« (J. Janeff, Aufstand gegen Europa, Berlin 1937, str. 7). — Narodima nije potrebna nikakva milost niti bilo kakvo otkupljenje; oni kao planeti upravljaju svojim životom i razvitkom po vlastitoj autonomnoj zakonitosti; tek je kršćanstvo uništilo organizam naroda, a time i njihov genij (J. Janeff, Dämonie des Jahrhunderts, Leipzig 1939, str. 193). — »Seljaku uopće ne treba nikakva nauka o Bogu« (Aufstand gegen Europa, str. 233). — Filozofiju treba »desakralizirati«, treba je činiti indiferentnom prema Bogu, treba je otuđiti Bogu (str. 234). — Srednjovjekovno je kršćanstvo odgovorno za prva međunarodna načela, za program općeg mira i za sveti sistem konačnosti i nesavršenosti svega onog što je ljudsko. Ono je uništilo radost i oduševljenje za »sudbinu« i sudbinsko događanje, a stvorilo disciplinu straha pred Bogom (J. Janeff, Heroismus und Weltangst, Herrsching 1937, str. 17—18). — »Bog nije uopće nikad ni živio, evanđelje je krivo ili ono ne odgovara povjesnim činjenicama. Istraživanjem hi-

storijskih suvislosti i ustanovljenjem prirodnih znanosti dokazano je, da čovjek Boga više ne treba i da ga nikad nije ni trebao, jer je on svojim razumom jedini gospodar (Beherrscher) svjetske tvari i njenog iskorišćivanja« (str. 34). — »Bog više ne može biti« (Dämonie des Jahrhunderts, str. 13). — Kršćanstvo nam je danas samo još zbrka pojmova (str. 16). — »Učeni« jezik o Bogu je krivnjom teologa besmislen govor, »ein sinnloses Gerede« (str. 16). — Teologija je suvišna, ona ima čak neprijateljski odnos prema životu i Bogu (str. 87): »Das räsonierende Denken, die Theologie ist etwas Satanisches« (str. 116). — Tko danas želi biti filozof, taj mora pred Bogom stajati bez vapaja i poniznosti; usuđivanje je njegova najveća krepost (str. 46). — Znanošću tražiti Boga, to za nas znači bježati pred Bogom i izbjegavati ga, i to zato, jer ne možemo više vjerovati u pojam kao takav (str. 55). — Religija ne znači čišćenje ili bistrenje duha, nego njegovo zamračivanje (str. 57), ona je kasna tvorba (str. 59). — Bog više ne živi, već odavno ne živi (str. 180). — Kršćanski Bog šuti, kao što je i dosad uvijek šutio, usprkos tolikoj nepravdi u svijetu. Njegova je uzvišenost u tom, da šuti. Ali on zapravo šuti zato, »jer više ne može govoriti, jer više ne živi« (str. 185). — Bog i čovjek, to su dva suprotna i nepomirljiva pojma (str. 191). — Duša ne griješi, grijeha stvarno nema (str. 288). — Tek je kršćanstvo stvorilo pretpostavke ili preduvjete za postanak komunizma (str. 259). — »Nestat će i zadnja crkva i zadnji svećenik, kao što su nestali babilonski i egipatski svećenici ... Za taj budući slom rade sve elementarne snage sadašnjice ... Samo barbar će pobjediti. Kod te pobjede umrijet će Bog, umrijet će za uvijek ...« (str. 269).

Opaska. — Janev kaže doduše, da čovjek nikako ne može biti bez nečeg božanskog i zadnjeg, ali zato njegove riječi imaju ipak samo ateističko značenje, jer misli na ono »božansko«, što se tobože objavljuje tek u situaciji otuđivanja Bogu, u momentu, kad se riješimo njegove slike (Dämonie des Jahrhunderts, str. 49). To »božansko« ima dakle imanentno-zemaljski smisao. Samo se tako može razumjeti tvrdnja, da još nije »bezbožan« onaj, koji niječe Boga (str. 50).

O Hrvatskoj i o biskupu Strossmayeru u kulturno-političkoj perspektivi poredi: Aufstand gegen Europa, str. 194—196 i 200—204; Der Mythos auf dem Balkan, str. 80, 89—90 i 96—98; Südosteuropa und der deutsche Geist, Herrsching-Leipzig-Wien 1938, str. 30.

Moral bez religije.

Nauka naprijed navedenih mislilaca može se načelno svesti na pitanje, da li je moguće takozvano autonomno ćudoređe, to jest da li je moguć moral bez Boga i religije. U raspravljanju s njima problem strogo uzevši nije u tom, da li postoji osobni Bog ili da li imamo pravo da govorimo o religiji kao osobnom odnosu čovjeka prema transcendentnom osobnom Bogu. To oni otvoreno i odlučno poriču. U suzbijanju njihove nauke pogodit ćemo ih direktno samo onda, ako dokažemo, da bez osobnog Boga i bez religije u tradicionalnom značenju riječi nema i ne može biti pravog ćudoređa. Iz toga će ujedno biti jasno, da spomenuti mislioci iluzorno upotrebljavaju pojmove »Bog« i »religija«, i to iluzorno zato, jer je po njihovom stavu stvarno razoren temelj ćudoređa.

Kad tako postavljamo naše pitanje, moramo imati na umu, da se ova problematika ne smije zamijeniti pitanjem, da li čovjek može doći do spoznaje ćudoredne obveze prije nego što stvarno spoznaje ili prije nego što u svom konkretno-individualnom slučaju uopće može spoznati opstojnost Božju. Poznato je, da se u tom pitanju razilaze i sami skolastici. Čini se, da su u pravu oni, koji brane tu mogućnost.

Naše je pitanje u tom, da li se može valjano konstruirati ili shvatiti sistem ćudoređa bez ikakvog obzira na opstojnost Božju. Drugim riječima, pita se, da li je moguć takozvani laički ili autonomni moral.

Pustimo li iz vida Boga kao egzistentno biće, onda nam u pogledu fundiranja ćudoređa preostaje samo dvostruka mogućnost. Ili ćemo se pozivati na čovjeka kao individualno biće, ili ćemo tražiti opravdanje morala u čovjeku kao socijalnom biću. To konkretnije znači osnivanje morala i njegovo opravdanje po čovjeku kao osobi ili po državi kao suverenoj zajednici ljudi. Međutim, kad tražimo adekvatan odgovor na pitanje o biti i svrsi čovjeka ili države, dakle odgovor u smislu zadnjeg tumačenja, onda se nužno moramo pozivati na volju Boga-Stvoritelja. Svako imanentno-ljudsko tumačenje zataji. Tko to ne vidi ili ne priznaje, taj se uopće mora odreći svake metafizike, svakog pravog tumačenja po zadnjim uzrocima. On se jedino može pozivati na takozvanu fenomensku ili pojavnu spoznaju kao isključivu mogućnost i ujedno vrhunac filozofske

spoznaje. Stvarno se zastupnici autonomnog morala uvijek i pozivaju na nemogućnost i iluzornost metafizičke spoznaje, dakako neznajući da bez metafizike nema ni bezuvjetne obveze, da bez metafizike nema pravog ćudoređa. Sa stanovišta otvorenog ili prikrivenog ateizma ne može se zastupati pravo ćudoređe, moral koji bezuvjetno i apsolutno obvezuje (poredi: J. B. Schuster, Der unbedingte Wert des Sittlichen, Eine moralphilosophische Studie, Innsbruck 1929).

Današnjim misliocima, koji se kod opravdavanja svog areligioznog stava rado i ponosno pozivaju na Kanta, morala bi biti ozbiljna opomena činjenica, da Kant traži opstojnost Božju i besmrtnost duše kao nužne pretpostavke ćudoređa. — Naše je uvjerenje, da te dvije istine nisu samo obične pretpostavke ili »postulat volje«, nego da nas pozitivna spoznaja vodi do sigurnosti o njihovoj istinitosti odnosno opstojnosti.

Zastupnici laičkog morala obično čine tu pogrešku, da za čovjeka ne traže dublje tumačenje, nego ga naprosto empirički uzimaju kao činjenicu. Njih malo ili nikako ne zanima ono što je prije ili poslije ovog zemaljskog života, nego se svom strašću bave pitanjem oživotvorenja ovozemnih vrednota. Kod toga nemaju nikakvih apsolutnih mjerila, već otvoreno zastupaju relativistički pragmatizam. Ono što se ovdje, u ovoj konkretnoj situaciji pokazuje korisnim i podesnim, to postaje predmetom njihovog teženja. Dakako samo za kratko vrijeme, upravo samo za ovu konkretnu situaciju.

Moral bez religije je neka polovičnost i nedosljednost, dakle u načelu neodrživo stanovište. Čovjek je ili religiozno-moralan ili naprosto nemoralan, barem ako se stvar uzima s načelnog gledišta. Nemoral osuđuje sam sebe, a moral bez religije vodi u propast.

PRIKAZI, IZVJEŠTAJI, BILJEŠKE

STO GODINA HRVATSKE KULTURE

Prigodom jubileja »Matice Hrvatske«

prof. A. Živković.

Sto godina u životu hrvatskoga naroda uvijek je predstavljalo znatan odsjek, nekad više a nekad manje presudan za njegov život. Koliko promjena što zadiru u najosnovnije uvjete narodna života! Koliko je znalo prohujati teških jada, bolnih i krvavih godina u takovom jednom stoljeću. Ako ih pred duševnim očima pustimo da ispred nas prođu, rijetka će biti stoljeća za koja bi mogli reći, da su nam značila uspon, napredak, miran i sređen rad na podizanju narodnih probitaka ... Uvijek borba, smutnje, rat, pljačka, krv i bol ... Pa dok se izvanjski narodni život razvijao pod marsovom zvijezdom, ni unutrašnji nije mogao nesmetano napredovati. Zato smo kulturno zaostali za drugima, koji su se nalazili u povoljnijem položaju, pa su mogli uspješno sebe izgrađivati i preteći nas u gdjekojem pogledu.

Osjetili su to vrlo dobro naši predšastnici, kad su u vrijeme preporoda evropskih naroda na osvitku devetnajstog stoljeća i sami radosno pristupili u kolo nacionalno osviještenih evropskih naroda. Vidjeli su kako doma kulturno siromaštvo viri na sve strane; shvatili su, da neprosvijećen narod nije pristao među prosvijećene i da se doista prosvjetom stiže k slobodi. U tom se periodu njihova oduševljenja rađa »Matica Ilirska«, da bude žarište prosvjetna rada među Hrvatima, da oblikuje duše hrvatskih sinova te ih usposobi i za veća djela ne samo na prosvjetnom nego i na političkom polju. Zato tim našim ocevima, pionirima preporodna nastojanja među rascijepanim i rastavljenim narodnim jedinicima hrvatske zajedničke domovine — ide danas, nakon sto godina opstanka »Matice«, prva riječ zahvalna priznanja. Na žaru njihove ljubavi grijali su se svi, koji danas s ponosom ističu narodne uspjehe najnovijega vremena. Njima nek je hvala na prvom mjestu! Osnivačima i prvim radnicima Matice Ilirske, a kasnije Matice Hrvatske, zahvalno pokoljenje nakon sto godina izriče priznanje i odaje čast!

Ako je u prijašnjim stoljećima sto godina u narodnom životu puno značilo, u posljednjih se sto godina to značenje osjetilo daleko više. Preokreti koji su nastupili u posljednjem stoljeću neisporedivo nadmašuju zbivanja, preinake, događaje,

promjene i mišljenja iz prijašnjih davnih vremena pred nama. Ne samo u društveno-političkom pogledu, nego napose u prosvjetno-idejnom pravcu. I kad to imamo na umu, tek onda shvaćamo kakovu je ulogu igrala »Matica Hrvatska« u hrvatskom narodu. U njoj se odražavao svjetski život kontinenata i njegov upliv na nas. Lijepa je knjiga i poznavanje znanosti preko nje ulazilo u hrvatski narod. Prilike su tako donijele, da je Matica postala ognjište kulturnog, a u posljednje vrijeme i najživljeg političkog nastojanja narodnoga. Svima koji su preko nje ulagali svoj trud za dobro naroda, prinosili žrtve, trpjeli i stradavali, ustrajući na liniji koju su joj zacrtali njezini osnivači — ide također hvala na izmaku prvog stoljeća njezina života!

Pred nama je i pred »Maticom Hrvatskom« nov život, novo nastojanje i nove zadaće u slobodnoj domovini. Ne ćemo se uljuljavati u ružičaste snove, niti ćemo s druge strane zlogukati. Valjat će nam se pokazati uistinu dostojnim sinovima onih otaca, koji su ovo kulturno središte u život priveli. Na nama je da ga proširimo, ojačamo, unaprijedimo i podignemo u svakom pogledu. U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj će »Matica Hrvatska«, o tom nitko ne sumnja, podvostručenom snagom nastaviti svoje kulturno djelo. Poštivajući načela na kojima se ima odvijati zdrav narodni hrvatski život, jačajući njegov katolički nazor na svijet i braneći moralne osnove toga života, moći će jedino korisno poraditi na njegovoj boljoj budućnosti!

OSVRT NA KRITIKU »KNJIGE O JOBU«.

Dr. J. Oberški.

U »Glasniku biskupija bosanske i srijemske« br. 1. od 15. I. 1942. (str. 4) napisao je g. Dr R. S. pod naslovom: Knjiga o Jobu« ne samo kritiku članku (pod jednakim naslovom) od pokojnog sveuč. profesora Bogoslov. fakulteta u Zagrebu, dra Antuna Sovića (u »Bogoslovskoj Smotri« br. 5. iz g. 1941. str. 320—340), nego se tom zgodom osvrnuo i na njegove »Oglede« prijevoda Svetog Pisma Staroga Zavjeta. Povodom osobitog tona, koji izbija iz redaka te kritike, smatram potrebnim, da se na nju ukratko osvrnem. Da bude jasno stajalište, s kojega stvar promatram, naglašujem odmah u početku ovog osvrta, da nijesam načelni protivnik objektivne i ozbiljne kritike radova, koji se objavljuju u našim staleškim i stručnim časopisima; što više, takva je kritika poželjna i može doprinijeti ne malen udio u popunjavanju i usavršivanju književnih radova u bogoslovskoj struci, koja je kod nas još uvijek veoma oskudno obrađena. Kad posmatramo ovakve kritičke prikaze u stranim stručnim časopisima, onda zapažamo, da se nastoje pisati bez animoziteta, sine ira et studio, jedino

sa željom, da se što svestranije unaprijedi spoznaja istine. S dobrohotnom se obazrivošću, finim taktom i psihološkim razumijevanjem upozorava ne samo ne n e d o s t a t k e, nego i na pozitivne p r e d n o s t i odnosnih literarnih radova. Samo je po sebi razumljivo, da svako ljudsko djelo može imati svojih nedostataka, ali pored toga ipak može imati i svoju pozitivnu vrijednost. Objektivna i ozbiljna kritika mora uvažavati i jedno i drugo. Pored toga, kod zapažanja nedostataka, ako je kritika uistinu dobronamjerna, ne će se zadovoljiti samo s konstatacijom nedostataka, nego će nastojati pokazati i put, kako da se oni uklone i isprave. Tako će kritika biti ujedno i instruktivna. Kod svega toga potreban je uljudan akademski ton, koji brižno izbjegava svako vrijeđanje ironijom, sarkazmom ili čak cinizmom. Objektivan kritik treba da s mnogo psihološkog razumijevanja nastoji shvatiti s dobrom nakanom uložen trud pisca u sklopu svih konkretnih okolnosti, u kojima je pisac radio.

Ogledamo li spomenutu kritiku s izloženog stajališta, nalazimo u njoj tipičan primjer neobjektivnosti i animoziteta, kako sa stvarne strane, tako i sa strane metodičke, i sa strane tona i čuvstva, kojim ona odiše.

1. S t v a r n a s t r a n a k r i t i k e. G. kritik sasvim je krivo shvatio s v r h u Sovićeva rada »Knjiga o Jobu«, jer ga je podvrgao kritici kao k o m e n t a r, dok je uistinu piščeva svrha bila objelodaniti s t i h o m e t r i j s k i p r i j e v o d, popraćen samo najpotrebnijim bilješkama. Prema tomu, ako se ne radi o komentaru, onda ne spada u okvir toga rada upuštanje u opširno raspravljanje o kompleksu problemâ, o kojima se raspravlja u komentarima, ili koji pripadaju u područje zasebnih pitanja i u opseg posebnih monografija o takvim pitanjima. G. kritik je dakle zaboravio na načelo: qui nimis probat, nihil probat! Ako ogledamo slične vrsti prijevod Jobove knjige, n. pr. na talijanskom jeziku od uglednoga bibliciste A. V a c c a r i-a S. J. (izdan u Rimu 1925. od Papinskog Biblijskog Instituta), opažamo, da je taj prevodilac stavio pred tekst prijevoda vrlo kratki uvod od 2½ stranice. Naprotiv — uvodna poglavlja kod Sovićeva prijevoda iznose 12 stranica, ispunjenih laganim i zanimljivim konkretnostima, koje unose više svijetla u razumijevanje sadržaja ove knjige, nego dugačke teoretske rasprave o svim mogućim i nemogućim problemima, koji bi većinu čitatelja, kakvim je namijenjena B. Sm., samo nepotrebno zamarale. Ako pisac nije smatrao potrebnim, da ovom prigodom navodi obilje literature o Jobovoj knjizi, koja za sam prijevod i nije neophodno potrebna, g. kritik neosnovano zaključuje: da piscu ta literatura nije bila poznata! Upravo o Jobovoj knjizi našla se u ostavštini pokojnikove knjižnice čitava kolekcija od dvadesetak djela, što komentara što monografija o posebnim pitanjima, na njemačkom, engleskom, francuskom, talijanskom i latinskom jeziku, pa i onaj od P. Szczygiela (u kojem smo pronašli i fakturu plaćene narudžbe od 3. II. 1936).

Nema sumnje o tom, da je pokojni pisac bio dobro verziran u problematici Jobove knjige, i to znatno prije, nego se g. kritik R. S. i rodio! Uostalom, g. kritik, ako nam je mogao dati koji novi pogled u to pitanje, u interesu promicanja nauke nije trebao biti tako škrt, da nam uskrati tu informaciju, kako to čini na str. 6, stupac 2. svoje kritike. Dakako, mnogo je lakše prigovarati, nego sam nešto pozitivno uraditi!

Mišljenje je g. kritika, da se glavni problem Jobove knjige ne može dobro uočiti, ako se ne uzmu u obzir njezine eshatološke koncepcije. To se mišljenje priklanja jednoj teološkoj struji, koju zastupaju protestanti J. D. Michaelis i Ewald, dok ga većina katoličkih teologa ne usvaja. Većina katoličkih teologa vidi glavno rješenje problema sadržano u prologu i epilogu Jobove knjige, gdje je problem sasvim konkretno predočen, pa stoga nije potrebno čitavu stvar suviše komplicirati, tako da se najposlije od šume ne vidi drveća. Jer napokon kakvu bi svrhu imala ova nadahnuta knjiga, kad bi bila napisana tako, te bi zbog nejasnosti i zapletenosti problema jedva komu od čitatelja bila razumljiva?

Što se tiče mišljenja g. kritika, da bi bilo korisnije, da dobijemo najprije jedan prijevod u prozi, nego u stihovima, stvar je njegova subjektivnog ukusa. Možda bi to mišljenje bilo opravdano, kad bi se radilo o samostalnom izdanju potpunog prijevoda Sv. Pisma St. Z., ali onda ne bi imalo smisla objelodanjivati tekst u B. S. Među rukopisima pokojnikove literarne ostavštine nalazimo prijevod knjige o Jobu također u prozi, a povrh toga još jedan stihometrijski u nešto duljim stihovima, nego je prijevod u B. S. Taj prijevod u prozi imat će čitaoci prilike vidjeti, čim nastane mogućnost, da se izda potpuni pokojnikov prijevod Sv. Pisma St. Z. Stihometrijski pak prijevod zbog svoga literarnog oblika svakako odaje posebni književno-umjetnički trud prevodioca, koji opravdano nalazi svoje dolično mjesto u B. S. Kako je taj prijevod primljen s velikim zadovoljstvom i posebnim zanimanjem kod čitalaca B. S., dokazuju njihova priznanja, pa i iz visokih krugova hrvatskog svećenstva.

G. kritik je naveo kao primjer neuspjelosti stihometrijskog prijevoda (i da je oslabljen smisao originala) iz Joba 3, 9 ove stihove:

U suton joj zvijezde tonule,
Ruj čekala, zalud čekala!
Ne vidjela traka zorinih!

Prvom stihu prigovara, da ne dobivamo deveterac, nego osmerac, ako ne brojimo riječ »zvijezde« za t r i sloga. Molimo g. kritika, da pokuša još jednom, pa makar i više puta, p r e b r o j i t i slogove toga stiha, pa će dobiti deveterac, a ne osmerac, ako broji tu riječ i samo sa dva sloga! Ako je pak prevodiocu uspjelo u manjem broju slogova izraziti stih, nego je predviđeno prema aproksimativnom načelu: da su hebrejske

riječi u glavnom za polovicu slogova kraće od hrvatskih, — onda to nije nikakav »deficit«, nego naprotiv suficit u približavanju kratkoće prema originalnom obliku hebrejskih stihova, bez obzira na to, da u hebrejskoj stihometriji za brojenje slogova vrijede nešto različita pravila od brojenja slogova u hebrejskoj prozi (Isp. F. Zorell, Einführung in die Metrik und die Kunstformen der hebräischen Psalmendichtung, Münster in Westf. 1914, str. 5).

Što se g. kritiku čini, da je bolje uspio Daničićev prijevod: »ne vidjela zori trepavica«, nego Sovićev: »Ne vidjela traka zorinih!« — jer da je Sovićevim prijevodom oslabljen smisao originala, opet je stvar njegova subjektivnog ukusa. Da je kojim slučajem prevodilac doslovce preveo: »zori trepavica«, vjerojatno bi mu prigovorio, da je to ropski hebraizam, ili da se nije znao otresti Daničićeva upliva! Ali svakako, sâm smisao bolje odgovara duhu hrvatske frazeologije, kad se kaže: »traka zorinih«, nego: »zori trepavica«. Vulgata ima na tom mjestu: »nec ortum surgentis aurorae«, a spomenuti Vaccarijev prijevod, također stihometrijski, glasi: »nè veda i guizzi dell' aurora«.

G. kritik čini zamjerku posebnom načinu pisanja budućeg vremena: objasni'će, pohuli'će, vrati'će i t. d. Za objašnjenje toga kažemo, da se prevodilac poveo za načinom kako ga usvaja u svojim djelima priznati naš književnik Dr. Mile Budak, — dok se ne nađe koji bolji način pisanja budućeg vremena.

2. Metodička i subjektivna strana kritike g. dra R. S. vrlo je neobična, jer ne nalazimo u njoj nekog sustavnog i stvarnog pregleda, na kakav smo navikli u ozbiljnim kritikama. Mjesto da se g. kritik drži sustavnog poretka, gdje bi najprije trebalo govoriti o predmetu, a po tom o metodičkoj strani i napokon o eventualnim prednostima i nedostatcima, on nam u svojoj kritici daje neku čudnu mješavinu bez sustavnog pregleda, zadahnutu od početka do kraja nekim posebnim subjektivnim animozitetom. U tom se g. kritik tako zaboravlja, da izlazi izvan ograda doličnog akademskog tona, te sebi dopušta, da jetkom ironijom, koja mjestimice prelazi gotovo u cinizam, izvrgne ruglu pokojnika, koji je za svoga života slovio kao jedan od najuglednijih i priznatih naučnih radnika hrvatske Almae Matris. Značajno je, da to g. kritik čini nakon što su prošla više od tri mjeseca poslije smrti pisca u stvarima, o kojima se javno raspravljalo prije 3—4 godine, a tada se g. kritik nije osjećao ponukanim, da podvrgne pisca svojoj »objektivnoj« kritici. Poznato je međutim, da je u to vrijeme smatrao podesnim, da napiše kritički prikaz pun pohvale o jednom drugom radu iz biblijske struke, o kojem se moglo iznijeti daleko više ne samo formalnih već i stvarnih nedostataka, nego u radovima uglednog pokojnog pisca.

3. Na posljetku, da se osvrnem na pretpostavku g. kritika, »da je ovaj članak (Knjiga o Jobu) ležao kao nedovršen u spi-

sima pok. dra Sovića i da ga je otamo iskopala nečija nespretna ruka, koje vlasnik dosta slabo pozna probleme Jobove knjige«, — istini za volju iznosim činjenicu, koju mogu posvjedočiti ne samo članovi uredništva B. S., nego i druga lica, koja vode brigu i evidenciju o člancima, što se uvrštavaju u B. S. — da je pokojnik još mjesec dana prije svoje smrti imao spremljen čitav rukopis »Knjige o Jobu« za štampu, te da je predan u tiskaru na slaganje dvije nedjelje prije piščeve smrti. Još se pokojnik tješio, da će barem ovaj dio svoga prijevoda za života vidjeti objelodanjen, kad već nije imao nade u stanju svoje bolesti, da bi mogao dočekati izdanje čitavog svog prijevoda Sv. Pisma St. Z. U ostalom, g. kritik imao je prilike uvjeriti se, da se u B. S. ne mogu tako lako prokriomčariti kakvigod članci. Ukoliko je pak g. kritik meni lično namijenio moralnu ćušku prisvajajući sebi pravo da negativno ocjenjuje moju formalnu kvalifikaciju, neka mi bude dopušteno, napomenuti, da sam ja na pošten način i pred forumom, koji je za to nesumnjivo kompetentniji od g. kritika, stekao svoju kvalifikaciju. Dakako, da sam sebi kraj toga svjestan, da dobivanjem diplome o osposobljenju ne postaje kandidat u odnosnoj struci sveznajući, nego je potreban dugi niz godina, da čovjek uđe u pojedinačne probleme te struke, tim više, što same pojedine knjige Sv. Pisma za sebe često puta zahtijevaju samostalna čovjeka, koji se čitav život samo njima bavi. Nije također moj običaj, da se povodim za onima, koji prigodom svojih nastupa i imenovanja nastoje, da im se u javnosti priredi bučna reklama. Uostalom, poniženje, koje mi je g. kritik namijenio povodom uvrštenja radnje pokojnog profesora, spreman sam, iz dubokog pijeteta prema osobi uglednog pokojnika, podnijeti ne samo sada, nego i u buduće.

Zaključujući ovaj svoj osvrt molim, da mi g. kritik dopusti još samo jednu primjedbu. Gosp. kritik je u svoje vrijeme postizavanjem diplome o svojoj stručnoj spremi dokazao, da bi mogao lijepo razviti svoj stručni naučni rad. Ako se ne varam, on je već kojih 6—7 godina nastavnik biblijske struke, te je bez sumnje mogao kroz to vrijeme pokazati nekoliko znatnijih pozitivnih svojih radova. Svakako bilo bi poželjno, da nam g. kritik najprije pokaže svojim primjerom, što on može dati, a istom onda da ocjenjuje radove drugih. Napominjem, da je nedavno gosp. kritiku bila dana lijepa prigoda, da pokaže što može, kad je trebalo izraditi vrlo znatan zadatak za Hrvatsku Enciklopediju. Ali taj njegov prinos nije bio zadovoljio ni prosječnim zahtjevima lajika, tako, da je uredništvo zbog toga moralo trpjeti znatnu materijalnu štetu, čekajući na članak, radi kojega je bio zapeo sav posao. Napokon je moralo povjeriti zadatak drugima, koji su morali brzim tempom nadoknaditi ono, što g. kritik svojim radom nije bio zadovoljio, da se spasi čast stručne suradnje. Doista, mnogo je lakše prigovarati, nego pozitivno raditi!

ŠTO JE SPRIJEČILO BERGSONOV PRIJELAZ NA KATOLICIZAM? Pred dvije se godine dana dosta govorilo o prijelazu filozofa Henri Bergsona na katoličku vjeru. Neki su časopisi bili javili, da je prijelaz već uslijedio, što je naknadno oprovrgnuto. O toj se stvari nedavno mjerodavno izjavila supruga pokojnog filozofa direktoru časopisa »Esprit«, kako to javlja u svom članku (»Appunti sul pensiero di Bergson«) Ennio Francia, osvrćući se na stav Bergsonove filozofije prema katolicizmu[1]. Autor spomenutog članka pretiskava pismo gđe Bergson, što ga je donijela »Gazette de Lausanne«[2], a koje glasi:

»Moj suprug, koji je poodavna pozorno pratio vjerski problem, a katolicizam proučavao sa sve većom simpatijom, napose iza objelodanjenja djela »Deux sources« (1932.) — ipak se kraj svega nije htio obratiti zbog različnih razloga. Te su mu razloge neki njegovi bliži prijatelji s kojima je o tom iskreno raspravljao, cijenili i odobrili. S druge strane se on sam o tomu vrlo jasno izjavio na jednom mjestu u svojoj oporuci (od 7. II. 1937), koje mislim da mi je dužnost priopćiti vam: ‚Moja su me razmišljanja sve više približavala katolicizmu u kojem otkrivam savršeno upotpunjenje judaizma. Ja bih bio konvertirao, da nisam doživio strahovitu poplavu antisemitizma što se od koju godinu unatrag razlijeva po svijetu. Odlučio sam ostati među onima, koji će sutra biti proganjani. Kraj svega se toga nadam, da će koji katolički svećenik, uz dozvolu pariškog nadbiskupa, htjeti doći da obavi opijelo nad mojim odrom. Za slučaj da takova dozvola ne uslijedi, valjat će se obratiti rabinu, a da ipak ni njemu ni ikomu drugomu ne bude zatajeno moje moralno pristajanje uz katolicizam, kao ni to, da sam izrazio želju za molitvom katoličkog svećenika.'«

Iz ovoga je odlomka jasno, veli E. Francia, da se kod pokojnoga[3] Bergsona radilo samo o moralnom, a ne formalnom pristajanju katoličkoj vjeri. Manjkala mu je snaga da podnese prezir, koji bi kod nekoga izazvao njegov prijelaz na katolicizam. Ljepotu žrtve za veliki duševni užitak i svoje uvjerenje osnovano na spiritualnoj podlozi — nije, eto, upoznao, za nju nije smogao snage ni pod kraj života.

Što je značajno u ovom odlomku Bergsonove oporuke jest činjenica, da je nacionalni osjećaj pripadnosti židovskoj rasi, nadjačao uvjerenje, odnosno djelovanje razuma. Istina, želja biti među progonjenima može se označiti moralno jakim činom. No to je daleko manja stvarna vrijednost, nego što mu se otvarala pristupom k svijetlu, kojemu se i sam divio, proučavajući živote tolikih svetih mistički nastrojenih duša.

---

[1] Osservatore Romano od 1. XII. 1941. br. 281, str. 4.
[2] Od 8. IX. 1941.
[3] Umro 6. I. 1941.

Bergsonovo se shvaćanje veoma približilo katolicizmu, ali ono nije prodrlo u unutarnju njegovu veličinu. Filozofski je Bergsonov rad bio od koristi mnogima drugima i ne da se osporiti njegov pozitivan jak upliv na vraćanje k unutrašnjosti čovjeka, pod uplivom toga filozofskog rada. Značajka trijezna i ozbiljna mislioca ostat će mu kao trajna oznaka u povijesti ljudskog umovanja. **Prof. A. Ž.**

MJEŠOVITI BRAKOVI NAŠIH GRKOKATOLIKA. Odredbe Kodeksa kanonskog prava od god. 1917/18. u pogledu oblika sklapanja braka sadržane u kk. 1094. i sll. obvezuju grkokatolike samo onda, kada brak sklapaju s katolikom latinskog obreda (vd. k. 1099 § 1, 3), t. j. kada sklapaju obredno mješoviti brak. Kada grkokatolici sklapaju brak između sebe ili s nekatolikom, onda ih te odredbe ne vežu. No naše grkokatolike, pripadnike križevačke biskupije obvezuju počam od 1. siječnja 1933. godine odredbe dekreta S. C. Conc. Ne temere, od 2. aug. 1907., jer je taj dekret na molbu pok. vladike Njaradija protegnut dekretom S. C. Orient., Iteratis precibus, od 4. juna 1932. na sve vjernike rusinskog obreda u cijeloj biskupiji križevačkoj. (Vd. Eparhijski Vjesnik, Križevci, 1932. str. 11). U dekretu se kaže: »Sanctitas Sua, preces benigne accipiens, voluit statuta praefati decreti »Ne temere« extendi ac vim habere in tota dioecesi Crisiensi, id est pro fidelibus ritus rutheni in Jugoslavia commorantibus, et praesens decretum edendum iussit.«

»Tali modo decretum «Ne temere» ad praefatam dioecesim Crisiensem extensum, id est ad fideles graeco-catholicos Jugoslaviae, vim suam exercet seu vigere incipiet a die 1-a Januarii a. 1933.«

Kako se odredbe dekreta Ne temere u glavnom podudaraju s onima u Kodeksu kanonskog prava, a napose je propisano (nr. XI § 2), da je katolička crkvena (kanonska) forma obvezatna za valjanost i kod mješovitih brakova, to je počam od 1. I. 1933. nevaljan brak, što ga sklopi grkokatolik pripadnik križevačke biskupije izvan katoličke Crkve. Zato valjanost braka, što ga je grkokatolička osoba sklopila n. pr. u grčkoistočnoj (pravoslavnoj) crkvi, ovisi o tom, da li ga je sklopila prije ili poslije 1. siječnja 1933.: ako ga je sklopila prije, brak se mora smatrati valjanim, a ako ga je sklopila poslije (t. j. 1. siječnja 1933. ili kasnije), onda je nevaljan.

Dr **Fr. Herman**

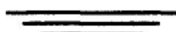
VIŠEKRATNO UŽIVANJE MESA NA DANE SAMOGA POSTA. Postavljeno je pitanje: da li neobvezani na post s razloga što još nemaju godina, ili što su ispričani zbog bolesti, ili što ih od posta oslobađa naporan rad — mogu slobodno dnevno više puta uživati mrsna jela na dane, kad je slobodno jesti meso jedamput do sita? Radi se dakle o posnim danima,

kad je osim mliječnih jela dozvoljeno uživanje i mesa (»dies solius ieiunii«). Osim toga se pitanje tiče onih, koji nisu obvezani na post bilo s kojega od naprijed navedenih razloga.

Odgovor: smiju uživati meso toliko puta na dan, koliko puta uzimaju jelo. Nisu naime obvezani na post (ili za neobdržavanje posta imaju dostatan ispričavajući razlog), dakle ne moraju postiti i mogu više puta na dan jesti do sita. K tomu: mogu jesti meso više puta, jer je po predpostavci dan u koji je dozvoljeno jesti meso. Tako je pitanje riješila S. Paenit. još 27. V. 1863., a ponovila je to svoje rješenje 16. III. 1882. i 24. II. 1919. (Gury-Tummolo-Jorio, Comp. theol. mor. I, 503).

Unatoč toga jasnoga stava postavljeno je kod nas u jednoj biskupiji pitanje: smije li se to slobodno saopćiti onima kojih se tiče? Da li se možda treba držati tako, da to znade samo ispovjednik za svoje ravnanje kad mu se vjernik potuži na prekršaj, a da toga samim vjernicima ne treba priopćavati za njihov postupak? Čak: da li pojedini svećenici imaju tako postupati u praksi i prešućivati vjernicima ovu olahkotnu okolnost, ako se n. pr. biskupu Ordinariju gornje rješenje S. Paenit. ne sviđa?

Odgovor: Nema razloga, da svećenici svojim vjernicima otvoreno ne odgovaraju na postavljeno pitanje. Bolje je da im jasno odgovore, jer na taj način sprječavaju stvaranje skrupuloznih savjesti, napose kod omladine. Prof. **A. Ž.**

1. — Tri su eseja donesena u ovoj maloj knjižici: Temelji marklističke ideologije, Dijalektički materijalizam i Socijalna nauka Crkve, — jedan od drugoga vrijedniji i potrebniji za ispravno gledanje na ove aktuelne probleme. Autor ih je i donio s namjerom: da omladini objasni i u pravom svijetlu pokaže tobožnje »naučne« osnove komunizma; s druge strane da prikaže i upozori što o njima sudi katolička Crkva i što ona sama poduzima da iznađe i ostvari rasplet pitanja, koja traže svoje žurno rješenje. Svoje misli je iznio na uvjerljiv, jasan i dotjeran način, pa će ova knjižica nesumnjivo mnogo dobra donijeti, ako se proširi i među onima, kojima bi bila najpotrebnija.

2. — U »Socijalnim razgovorima« je pisac (koji se krije pod pseudonimom Ros Hermon) nanizao misli o najsuvremenijim pitanjima društvenog života. Valja reći, da su mu izvodi vrlo dobri, pisani uvjerljivo, živo i s puno poznavanja individualne i kolektivne psihe.

Neke su stranice vrijedne posebna upozorenja (str. 21, 23, 26, 27, 34, 37. 48 i dr.). Istina, nije svaki izvod baš bez prigovora (stvaranje novih gradova [str. 39], povratak k prirodi [str. 42]); osim toga stvar je pisana za vrijeme opstanka Jugoslavije, pa su pojedinačni pogledi ponešto obojeni svijetlom, što se s toga gledišta razlijevalo, a danas je ono u glavnom bar iščezlo; ima i po koji taj izraz što zanosi na balkanštinu (16, 19, 31). Ali sve su to sitnice: knjiga je kao popularni kritički prikaz društvenih pitanja (komuna, nacionalizam, selo, grad, zadruge, podloga valute, narodni radovi, zločini, gospodarska kontrola i sl.) što moraju zanimati svakoga građanina, skroz pozitivan prilog. Šteta što je pisac uzeo pseudonim; to više nije u modi, a kao da kod čitatelja umanjuje vrijednost iznesenog gradiva. Kancelarija Katoličke Akcije je dobro učinila, kad je ovu knjižicu stavila u promet. Neka joj pomogne i k raširenju. **prof. A. Ž.**

1. — **Dr. Antun Akšamović: Uzvišeni apostolat katoličke crkve** korizmena poslanica za godinu 1942, 8°, str. 20.

2. — **Benedikt Baur: Rasvijetli se!** Izdao zbor franjevačke omladine, preveli: F. Gassmann i A. Gregić franjevci, I. dio (1940), 8°, str. 336, Biskupijska tiskara Đakovo; II. dio (1941), 8°, str. 388, Tipografija Zagreb.

3. — **Dr. Tihomir Toth: Priroda zove**, preveo dr. Josip Rožman, 8°, str. 220, Senj 1941. Tisak Narodne tiskare, Zagreb.

4. — **Hardy Schilgen: Tajna bračne sreće**, preveo Milan Lang, 8°, str. 116, Zagreb 1942, izdavač Msgr. dr. M. Beluhan.

1. — Djakovački biskup preuzv. g. dr. A. Akšamović riše u svojoj ovogodišnjoj korizmenoj poslanici svojim vjernicima veličinu apostolata katoličke Crkve, kojoj i predstavništvo svjetovne vlasti u novoj našoj državi priznaje Božansko poslanje među narodima. Značaj Crkve određuje njezin cilj, koji joj je dao Isus Krist: »Ona je duhovno kraljevstvo koje ima prednost pred svakim drugim državnim uređenjem. Crkva će trajati do konca svijeta, dok se to ne može kazati o državama. Države imadu svoje granice i određeno područje, a Crkva skuplja sve narode u svoje krilo. Ona se brine za vječno, nebesko dobro svojih vjernika. Njezina je vlast drugoga, Božanskoga, višega podrijetla nego vlast državnih poglavara, zato je ona neodvisna od svake

druge vlasti na zemlji«. A samo takova vlast može očuvati i obraniti veliki duhovni poklad što ga predstavljaju kršćanske dogme, nauka Kristova u vjerovanju tolikih milijuna od dvije godine tisuće unatrag. Za tu se vjeru gine, jer ona predstavlja istinu. A »tko istinu ljubi, tko traži istinu, taj će poći istim zanimanjem u školu znanstvenog istraživanja kao i u školu crkvenog predavanja«. »Dogma je postulat a ne negacija duševnog napretka« (str. 15). Duh Božji silazi nad narod koji vjeruje, milost se duhovnog preporoda razlijeva preko Crkve među narode, da od njih učini »vitezove kršćanske kreposti«. Samo se na tom putu stvaraju značajevi, za kojima teže svi čestiti ljudi.

Uz narodni duh, opominje biskup, neka »svuda vlada katolički ponos i katolički duh: u školama, štampi, kršćanskim domovima«.

Ovo su uvijek suvremene misli, vrijedne da se često opetuju suvremenom pokoljenju, koje ih i odviše lako zaboravlja. A nama svima u ovo vrijeme koje proživljavamo, ništa nije tako potrebno kao: stajati stalno i čvrsto uz istinu, koju je Krist objavio ljudima i mimo koje nema nikome ni napretka ni spasa!

2. — Baurovo djelo »Werde Licht!« preveli su čč. oci franjevci i izdali do sada u 2 sveska pod naslovom »Rasvijetli se!« Autuor naziva ova svoja razmatranja liturgijskima, a prevodioci ih točnije označuju kao liturgijsko-dogmatska. I oni idu za tim da se svetoj misi više ne »prisustvuje«, nego da pojedinac kod nje sudjeluje. Nadaju se, da preko ovih razmatranja »sv. misa ne će više biti privatna pobožnost, nego liturgijsko duševno proživljavanje«. Autor je obradio misne tekstove nedjelja i ostalih dana u sedmici, ne ispustivši ni blagdana Bl. Dj. Marije i svetaca.

Veliko bogoslovsko znanje i dobro poznavanje sv. Pisma omogućilo je autoru napisati djelo, koje se može staviti u red djela trajne vrijednosti. Ono predstavlja bogatu zalihu bogoslovske nauke, zato i nije lako, već traži jaku sabranost i izvjestan duševni napor. Ali zato je i plod veći, korist obilnija. Svakomu, tko je dorasao stupnju duševne obrazovanosti koju traže Baurova razmatranja, mogu se toplo preporučiti. — Prevodioci su svoj posao također dobro obavili.

3. — Knjige Tihomira Tótha su već našoj omladini poznate po svojoj samonikloj i privlačivoj obradbi. Ne manje će i ova privući pažnju omladine i obogatiti njezinu dušu baš u pitanjima, pred kojima mlad čovjek nerijetko zastaje i traži na njih pravi odgovor. Tóth pruža te odgovore u odličnom obliku, lako shvatljivo, filozofski i teološki obrazloženo. Pojedine stranice govore više nego cijele znanstvene rasprave (str. 166). Potrebno je, da se knjiga raširi ne samo među omladinom, nego i među starijima; svi će iz nje mnogo naučiti.

Na str. 172. stoji da čovjek »nije izrazito prirodno biće«, već da je on više nego priroda i t. d. Ne znam kakav izraz stoji u originalu, ali hrvatski ne zvuči dobro reći, da čovjek »nije izrazito prirodno biće«. Omaška će biti na str. 216. da je sv. Augustin zaključio svoje Ispovijesti riječima: Nemirno je srce naše i t. d., jer te riječi dolaze odmah na prvoj stranici Ispovijesti. — Prijevod, tisak i oprema zadovoljavaju potpuno, a cijena je za današnje prilike upravo neznatna (30 Kn).

4. — Schilgenova knjiga »Tajna bračne sreće« dolazi kao nadopuna izvodima i mislima, što ih je taj vrijedni pisac izložio u svojim knjigama namijenjenim isključivo omladini, mladićima i djevojkama prije stupanja u brak. Ovdje on daje upute, razotkriva ljepote braka, a upozorava na pogibli, koje bi mogle razoriti sreću, što sebi u svojoj mašti kuju mladenci, sanjajući o životu što ih čeka u braku. Suvišno bi bilo trošiti riječi prikazujući pojedinosti knjige, u brižnim, opreznim, jasnim i nedvoumnim izvodima, koje autor niže u ovom delikatnom predmetu. Ne sumnjam, da će svatko tko je upoznao knjižice »Ti i on« i »Ti i ona«, najpripravnije posegnuti i za ovom, da još više učvrsti svoje naziranje o braku, a upozna ne samo pogibli u njemu za svoju i svoje drugarice sreću, nego i da upozna prednosti pomoći i sredstva, kojima će je u skladnoj duševnoj i tjelesnoj zajednici sačuvati do dana svoje starosti.

Ima mnogo pojedinačnih mjesta, koja zaslužuju, da se opetovano čitaju (str. 28, 29, 38, 40 i dr.), da se o njima razmišlja i prema njima daju savjeti onima, koji ih trebaju. Poželjno bi bilo, po mom mišljenju, više i obrazloženije istaknuti opravdanost i ljepotu djevičanskog stanja (str. 30). Prigovori su i odviše česti, pa ih svakodnevno valja suzbijati, unatoč činjenica, koje to stanje uvjerljivo opravdavaju. — Osim toga ne znam, zašto je autor tako nakratko prešao preko Knaus-Oginove teorije (str. 56, 57), kad je s druge strane nesumnjivo, da je ona stvarno olakšica za duše mnogih kršćanskih obitelji. Dakako, pametno istumačena i obrazložena, te oprezno primjenjivana.

Prijevod je korektan, oprema lijepa, pa samo treba nastojati, da ta zlata vrijedna knjiga bude dobrim prijateljem, savjetnikom i pomoćnikom što većega broja hrvatskih obitelji, napose kandidata i kandidatkinja za brak. Kad se danas i kod nas sa strane države naglasuje potreba zdrava obiteljskog života, te u tu svrhu poduzimaju zaštitne mjere za obitelj, koja je najbolja obrana i osnov svakom naprednom državnom razvoju, onda bi bilo na mjestu, da se i s te strane knjige ovakove vrijednosti uzmu na oko, te da im se moćnim uplivom pripomogne kod širenja u narodu. Samo na taj će način porasti o z b i l j n o shvaćanja braka i bračnih dužnosti kod generacije, koja je naučila gledati, gdje se bračna vjernost, skrb za brojnu obitelj, svetinja braka i sve što je s njim u vezi — izvrgavalo šali i pomalo ruglu. Mnogo će toga trebati promijeniti u naziranju nekih naših romanopisaca i literata zvanih i nezvanih, dok se negativan upliv njihovih pisanija ukloni, odstrani i uništi — na korist i sreću narodnog života. **prof. A. Ž.**

Rad Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti, knj. 270, razreda historičko-filologičkoga i filozofsko-juridičkoga 122, Zagreb 1941, 8°, str. 272.

Ljetopis jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1939/40, svez. 53, Zagreb 1941, 8°, str. 224.

Knjiga 270. Rada donosi: od S. Z i m m e r m a n n a: Spoznaja istine, od A. D a b i n o v i ć a: Državopravni odnos Hrvata prema istočnom carstvu, te T. M a t i ć a: Josip Keresturi i njegovi pogledi na političke prilike poslije smrti Josipa II., od I. M a u r o v i ć a: Naše opće

privatno pravo i nastojanja oko njegove reforme. — Za naše prilike je od posebna značenja druga rasprava.

Ljetopis donosi osim službenog dijela (razredi, zavodi, članovi, izvodi iz sjednica, izvještaji na glavnoj i svečanoj sjednici) predavanje dr. A. Šercera: Bolest u vidu antropologije i dva govora predsjednika dr. Alberta Bazale, zatim izvještaje o novim članovima (među njima i prof. Lavoslav Ružička). Na koncu su izvještaji o prirodno-znanstvenim istraživanjima (Tućan, Salopek, Horvat, Hirtz, Schneider, B. Varićak) i popis prirasta akademijinoj knjižnici.

Akademijina izdanja su dokaz žive znanstvene djelatnosti, na koju opravdano smijemo biti ponosni. A. Ž.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

Crnica fra O. A.: Kanonsko pravo kat. Crkve, sv. 2, ul. 2. Redovničko i laičko pravo, Šibenik 1941, str. XI, 305. Kn. 75.—.

Crnica fra O. A.: Commentarium theoretico-practicum Codicis iuris canonici, Vol. II. De sacramentis et sacramentalibus, Šibenik 1941, str. VII + 313, Kn. 85.

Rogošić fra Roko: Priručnik crkvenoga prava s posebnim obzirom na župnike, Sv. 1. Pristup, opće i osobno pravo, Zagreb 1941, str. XVI, 599, Kn. 100.—.

Oberški dr. Janko: Temelji Katoličke vjere — vjeronaučni priručnik za V. razred srednjih škola, IV. izdanje, Zagreb 1941, str. 132, Kn. 40.—.

Zimmermann dr. Stjepan: Psihologija za srednje škole, III. izdanje, Zagreb 1941, str. 214. Kn. 60.—.

Peis P. Eduard MSF: Die Stellung Johannes Hessens zu den Gottesbeweisen. Inaugural-Dissertation, Betzdorf-Sieg 1938, str. VIII+135.

Grimm dr. K.: Indukcija, Prikaz njezinih problema, Zagreb 1941, str. 96, broš. Kn. 35.—, vezano Kn. 50.—.

Auer dr. Johannes: Die menschliche Willensfreiheit im Lehrsystem des Thomas von Aquin und Johannes Duns Scotus. Max Hueber Verlag, München 1938, S. XII + 307, 8⁰.

Schauf Heribert: Die Einwohnung des Heiligen Geistes. Herder & Co. Freiburg i. B. 1941, S. XVI + 268.

Jaspers Karlo: Psychologie der Weltanschauungen. III. Auflage, Berlin 1925, Verlag von Julius Springer, S. XIII, 486.

Baur Benedikto: »Rasvijetli se!« I. dio, Zagreb 1940, str. 336.
»Rasvijetli se!« II. dio, Zagreb 1941, str. 388.

Rad Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti, knjiga 122, Zagreb 1941.

Ljetopis Hrvatske Akademije znanosti i umjetnosti za 1939/40, svezak 53. Zagreb 1941.

Pavičić Stjepan: Vukovska župa u razvitku svoga naselja od XIII. do XVIII. stoljeća. I. dio, Zagreb 1940.

Uredio: Dr. Đuro Gračanin.

Vlasnik: Hrvatska Bogoslovska Akademija, Zagreb, Kaptol 29. — Odgovorni urednik: Dr. Đuro Gračanin, Zagreb, Podolje 17. — Tisak Narodne tiskare; za tiskaru odgovara Rudolf Vedo, Zagreb, Kaptol 27.

SADRŽAJ:

I. ČLANCI:

II. PRIKAZI, IZVJEŠTAJI, BILJEŽKE

III. RECENZIJE